

DE VERHEFFING VAN DE
INLANDSCHE KUNSTNIJVER-
HEID IN NEDER-
LANDSCH-INDIË

:: UITGAVE TIJDSCHRIFT ::
„HET HUIS, OUD EN NIEUW”
:: AMSTERDAM ::

24 140

N 73 1623

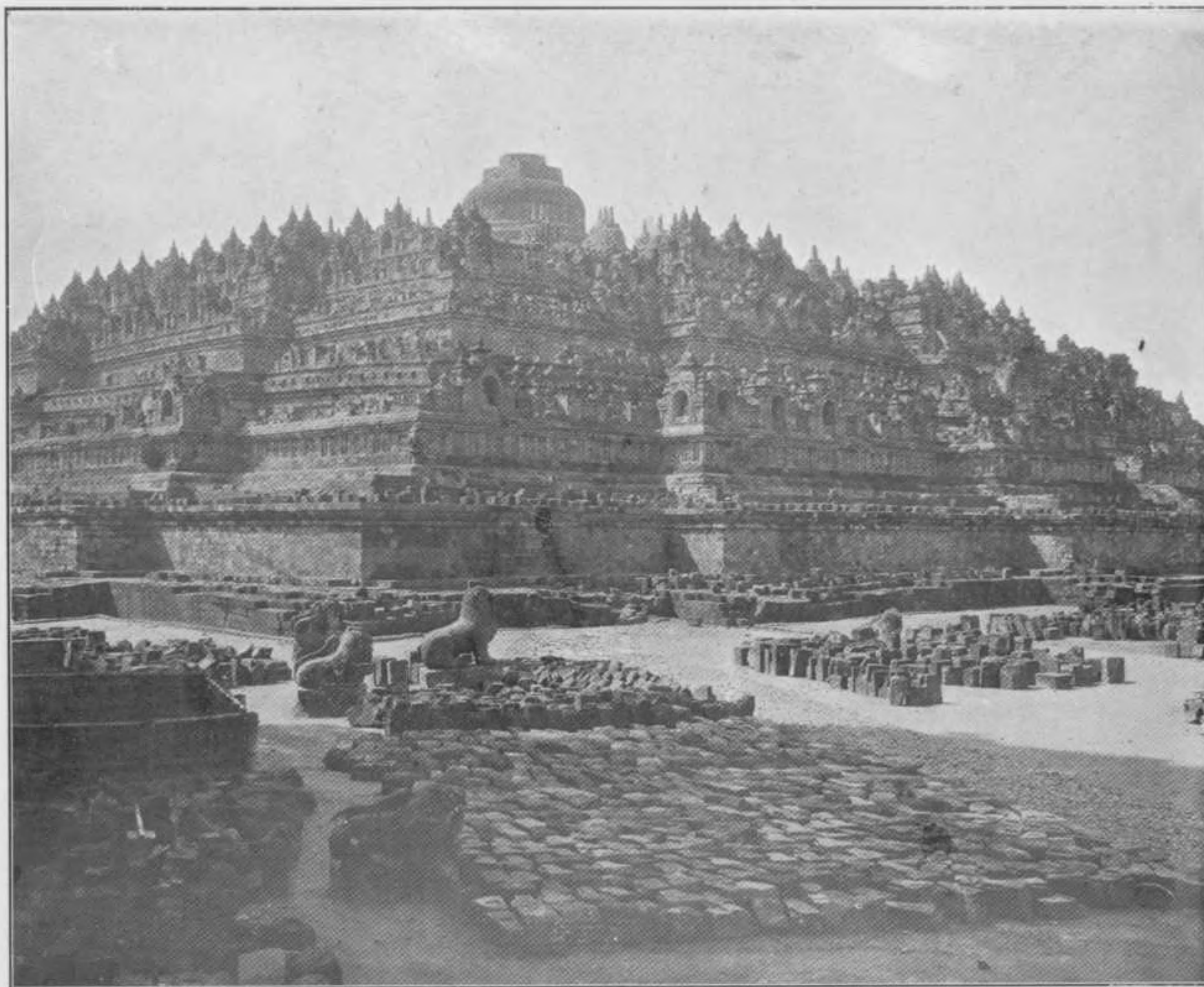
::: DE VERHEFFING VAN DE :::
INLANDSCHE KUNSTNIJVERHEID
::: IN NEDERLANDSCH-INDIË. :::

CE
KO

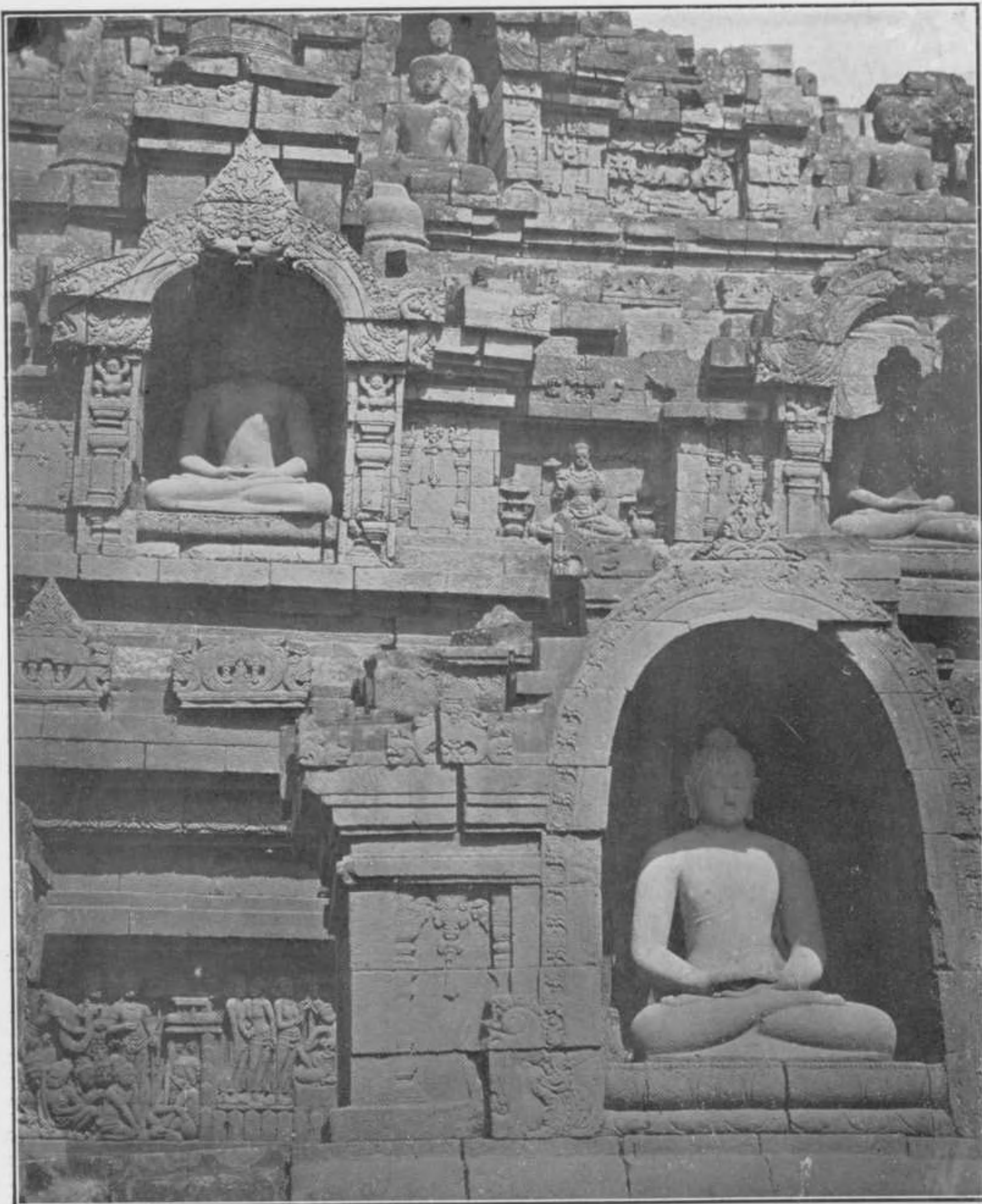
ISBN=10635

JAVA. BOROBOEDOER.

TOTAAL AANZICHT NA GEDEELTELIJKE RESTAURATIE.

7954
67-54
VERHEFFING

JAVA. BOROBOEDOER.

HOOFTMUUR V. D. OMGANG
V66R DE RESTAURATIE.

JAVA. BOROBOEDOER.

GERESTAUREERDE BALLUSTRADE V.H. PLATEAU.

De verheffing van de Inlandsche Kunstnijverheid □ in Nederlandsch-Indië. □

□ □ □ □ □ □ □ INLEIDING. □ □ □ □ □ □ □

Gedurende mijn reis door Indië in het jaar 1909 ben ik op de meest welwillende wijze in de gelegenheid gesteld een bezoek te brengen aan de werkplaatsen van de inlandsche nijverheid, zooals de batiksters, de weefsters, houtsnijders, vlechtwerkers, steen- en pottenbakkers, metaal en lederwerkers.

Hetgeen deze nijverheid, deze onbewuste artisten, zonder eenige leiding en met de meest primitieve werktuigen bereikten was mij eene openbaring en schonk mij tevens de vaste overtuiging, dat onder deskundig toezicht en met toepassing van de moderne werktuigen al deze, tot op heden als huisvlijt opgevatte bedrijven, als industrie zouden beoefend kunnen worden, zoodat het afzetgebied zich niet alleen tot Indië en Boeatan in den Haag zou beperken, maar op de wereldmarkt, evenals Japan, een plaats zou kunnen innemen.

Om dit doel te bereiken is m.i. noodig dat door particulier initiatief, gesteund met subsidie van de Regeering, eene Vereeniging worde gesticht, welke zich ten doel stelt, o. a. door het oprichten van werkplaatsen in verschillende centra van Indië, de kunstnijverheid in haren geheelen omvang te steunen, en waardeering en erkenning voor haar op te wekken.

De eerste stappen in deze richting zijn reeds gedaan door de Nederlandsch-Indische Commissie en het is mij een bijzonder genoegen te kunnen mededeelen, dat de pogingen van deze Commissie zoowel moreel als finantieel door tal van personen en instellingen ondersteund zijn. Een woord van dank voor dezen steun is hier dan ook zeker niet misplaatst.

Mijn plannen en denkbeelden over de eventueele werking dezer Vereeniging zijn uitvoerig in de Indische Couranten afgedrukt en besproken ge-

worden, zoodat ik meen goed te doen, hier in mijn tijdschrift de denkbeelden op te nemen van de heeren Noto Soeroto, Djajadiningrat, regent van Serang J. E. Jasper, P. Ducroo en J. Z. van Dijk.

Openlijk wil ik bovengenoemden heeren mijn dank betuigen voor de wijze waarop zij aan mijn verzoek, mij hun meening kenbaar te maken, voldaan hebben.

Elke wenk, elke raadgeving, welke mij van belangstellende en bevoegde lezers zal worden toegezonden, zal ik dankbaar aanvaarden en zoo noodig als bouwstof publiceeren.

Ten slotte nog een woord van hulde voor de toewijding van den heer Raden Brata di Widjaja, djaksa van Soemedang, die belast was met de leiding van de kleine inlandsche kolonie op de tentoonstelling te Brussel. Aan zijn bezieling is het te danken, dat de kunstnijverheid ondanks de zoo vreemde en drukke tentoonstellings-omgeving, de hun opgelegde taak volbrachten; hij is dan ook m.i. de aangewezen persoon om in de toekomst de schakel te vormen tusschen de behartigers van de Inlandsche Kunstnijverheid en de uitvoerders in Nederlandsch-Indië.

Mogen de hier volgende artikelen onder het oog van velen komen, de belangstelling opwekken voor den inlandschen werkman, en een prikkel zijn om door samenwerking de inlandsche nijverheid op te heffen en tot hoogen bloei te brengen tot meerdere welvaart van het Indische Volk, tot heil van ons schoon Insulinde.

EDUARD CUYPERS.

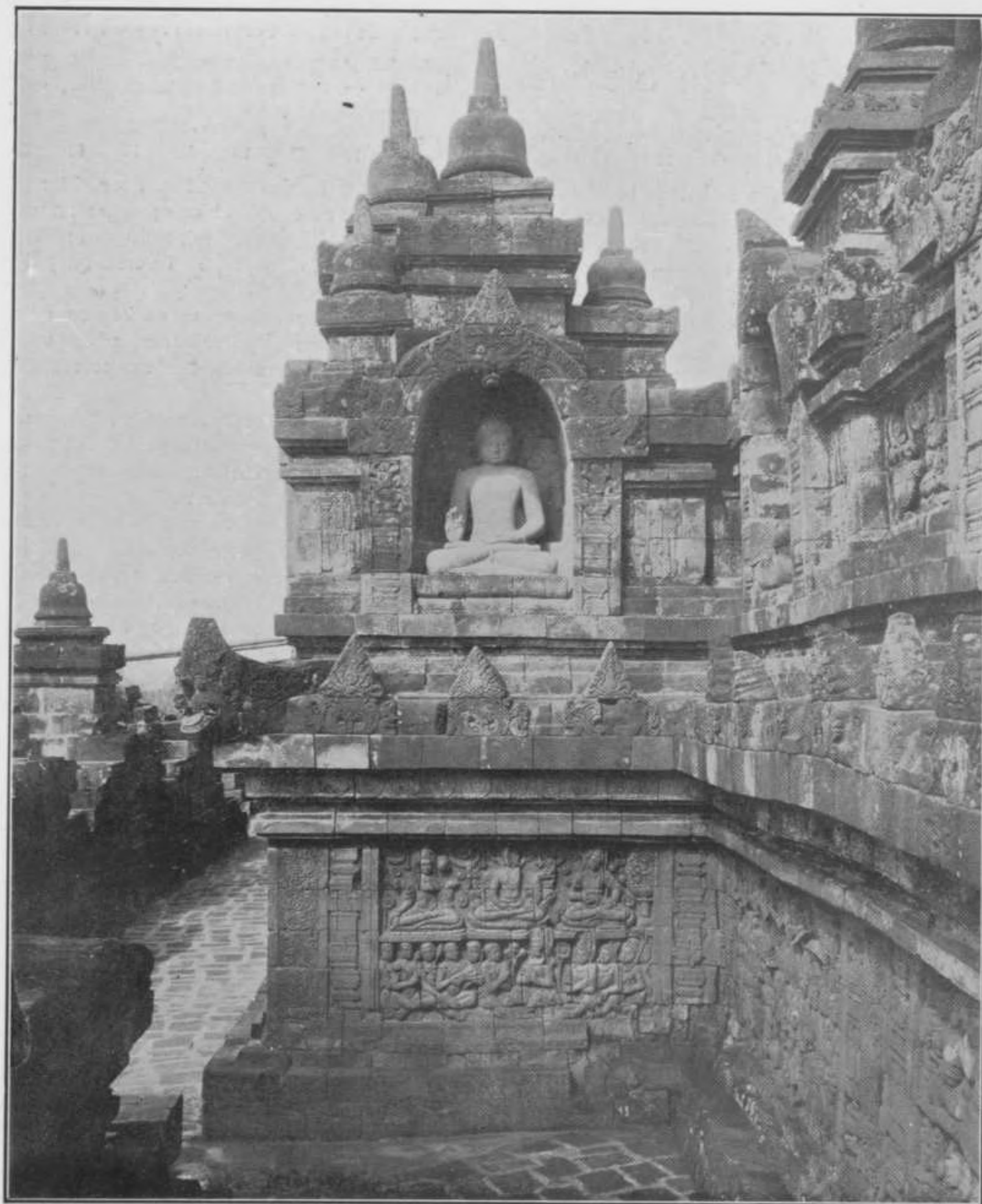

FIG 1.
FRAGMENT
V. D. BORO-
BOEDOER.

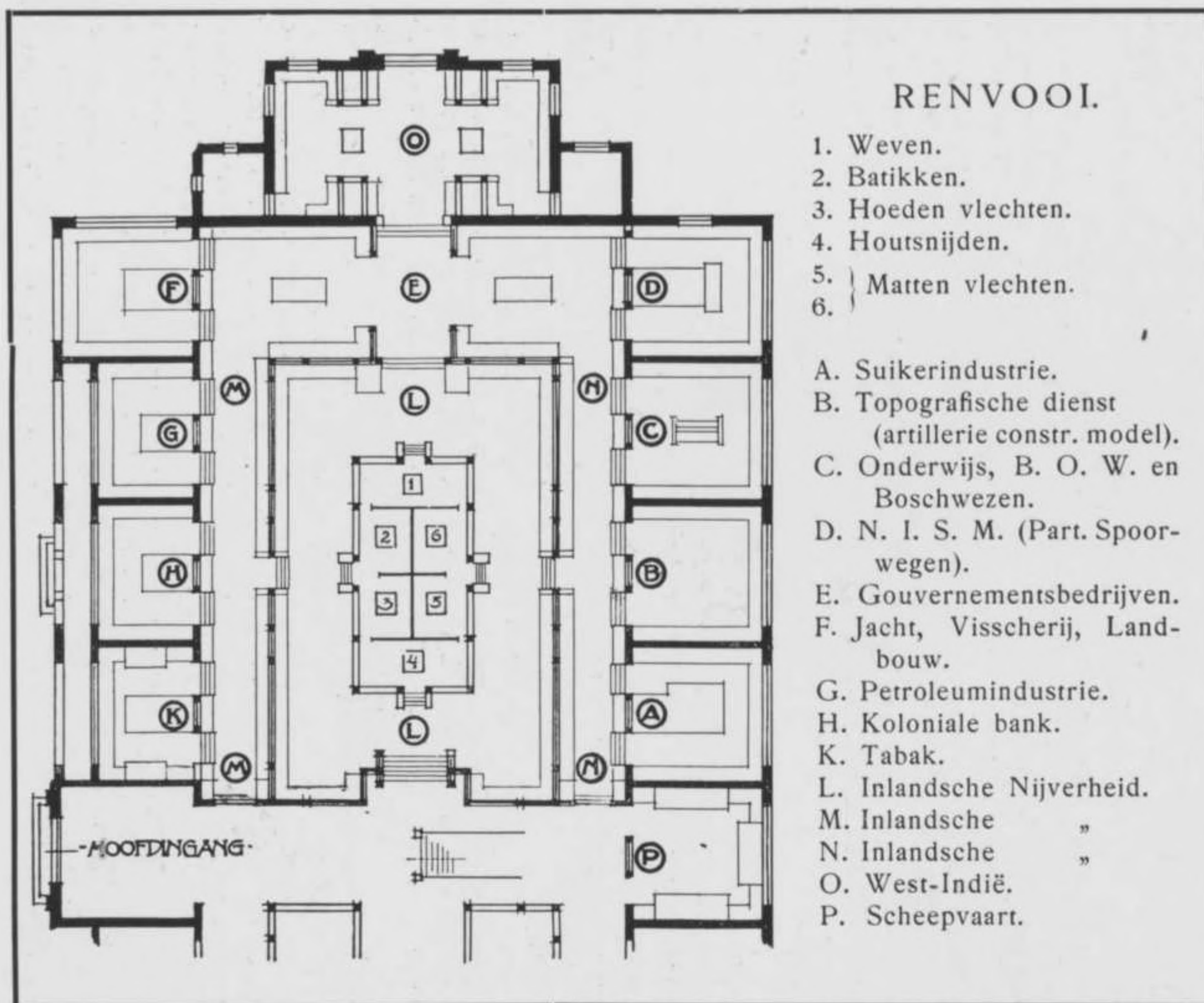
OVER DE INLANDSCHE KUNSTNIJVERHEID IN NEDERLANDSCH-INDIË.

Het volgende is geschreven naar aanleiding van een bezoek aan de Nederlandsch-Indische afdeeling der wereldtentoonstelling te Brussel in 1910. Het was ons bekend, dat de oprichting daarvan verband hield met een plan tot verheffing der Inlandsche kunstindustrie op groote schaal. Nadat we ons tot den heer Ed. Cuypers hadden gewend, die zoo welwillend was ons alle mogelijke gegevens en inlichtingen te verstrekken en ons de beschikking over zijn tijdschrift had toegezegd, en nadat we de afdeeling Inlandsche kunstnijverheid in oogenschouw hadden genomen, hebben we ons tot schrijven gezet. Het doel hiervan is niet om met de deskundigen in zake kunsten kunstnijverheid te willen meepraten, doch slechts om een woord van opwekking te spreken tot het verleenen van

steun aan en tot belangstelling in de ontwikkeling en den bloei der Inlandsche kunstindustrie. Verder zij opgemerkt, dat wij ons woord niet richten tot een bepaalde categorie van personen, maar in het algemeen tot Nederlanders en landgenooten, wien het welzijn van Indië ter harte gaat.

* * *

Dat de Inlandsche kunst in oude tijden een hoog standpunt heeft ingenomen, behoeft niet betoogd te worden. De getuigenissen liggen voor het grijpen; van de bouwkunst: de ruïnen van tempels en lusthoven, die den nakomeling eerbied en bewondering voor de bouwmeesters afdwingen; van de beeldhouwkunst: de beelden van goden en mythische wezens, waarvan enkele van buitengewone schoonheid zijn en waarvan die, welke daemonen voorstellen, het schrikwekkende als het ware van zich uitzenden; van de houtsnij kunst: de prachtige versieringen in deuren, pilaren en balken op oude begraafplaatsen en in de houten overblijfselen van oude huizen; van de

PLAAT LXIV. PLATTEGROND VAN DE KOLONIALE AFDEELING
 IN HET NEDERL. PAVILJOEN. TENTOONSTELLING BRUSSEL 1910.

smeedkunst: de metalen sieraden, die als poesaka's (erfstukken) in de woning van menig aanzienlijk Javaan worden bewaard. Zóó zou men de lijst nog aanmerkelijk langer kunnen maken.

Doch waartoe is het noodig? Het is vrijwel algemeen bekend, dat Oud-Java in menig opzicht van grooter beteekenis is geweest dan het Java van tegenwoordig. Het heeft zijn tijd van staatkundige grootheid en van bloei van kunst en letteren achter den rug.

Talrijk zijn de oorzaken van verval der Javaansche kunst. Er zijn er zoo vele als die, welke geleid hebben tot den economischen en politieken achteruitgang van het Javaansche volk in de eeuwen der Oost-Indische Compagnie. Zij houden dus verband met den geest van mercantilisme in de koloniale politiek, welke het belang van de bevolking der geoccupeerde landen pas in de laatste plaats beoogt. Maar tevens is die achteruitgang een gevolg van de intellectuele en moreele verwording van een volk, dat zijn tijdperk van grootheid heeft gehad. Naar onze bescheiden meening is het van belang dit in het oog te houden, omdat men, ook bij het streven naar verheffing der Javaansche kunst, het daarheen moet leiden het volk intellectueel en moreel op een hooger peil te brengen. Het moet van lieverlede bezitten of trachten te verkrijgen al die eigenschappen, waarmee de Europeesche volkeren zoo bevoorrecht zijn: verstandelijke ontwikkeling, persoonlijkheid, volharding, energie, initiatief enz.

Het is niet doenlijk in een kort tijdsbestek alle oorzaken van verval op te sporen en in hare werking bloot te leggen. Het zou een studie op zichzelf vereischen en maanden, misschien wel jaren van noeste vlijt en zorgvuldig onderzoek zouden daarmede gemoeid zijn. Genoeg is het te constateeren, dat de Inlandsche kunst in een toestand verkeert, die verre beneden dien van voorheen staat, en wat die oorzaken van achteruitgang betreft, zullen we volstaan met aanstonds eenige op te noemen, welke van belang zijn met het oog op het streven naar verheffing der Inlandsche kunst.

In vroegere tijden werd de beoefening der kunst in het algemeen door de vorsten begunstigd, die groepen van kunstenaars om zich heen verzamelden. Deze werden aangewezen op de vervolmaking van hun faculteiten in de verschillende takken van kunst, waarvoor zij de grootste begaafdheid bezaten. Op hun beurt leidden zij hun meest artistiek aangelegde zonen op voor hun eigen vak en zoo werd aan de hoven de nationale kunst steeds in eere gehouden en vond iedere kunst haar kring van beoefenaars. Deze tijden zijn echter nu vrijwel voorbij. Ook hier liet zich de geestelijke dommeling gelden, waarin de Javanen sinds jaar en dag verzonken zijn. De belangstelling en de liefde voor de nationale kunst leden onder de algemeene slapte, welke in het volk is gevaren. Alleen worden nu van de zijde van Prins Pakoe Alam en van den rijksbestuurder van Soerakarta, Raden Adipati Sosrodiningrat, pogingen in

FIG 2
NED. IND. AFD.
TENT. BRUSSEL.
GANG M. M.
INLANDSCHE
NIJVERHEID.

FIG. 2a
NED. IND. AFD.
TENT BRUSSEL.
GANG N. N.
INLANDSCHE
NIJVERHEID.

het werk gesteld om de kunst te doen herleven en de oude traditie voort te zetten. Gunstige uitzonderingen, die niet onvermeld mogen gelaten worden in een tijd van zoo weinig meeleven in de eigen kunst!

Een der hoofdoorzaken van achteruitgang is dus de geringe liefde voor de nationale kunst. Men weet deze niet naar waarde te schatten. De ingenomenheid met het vreemde — een gevolg van het verkeerde inzicht, als zou het vreemde altijd beter en mooier zijn dan het eigene — dringt de nationale kunst naar den achtergrond. Dit gebrek aan individualiteit aanvullen en nationaliteitsgevoel opkweeken behoort o.i. tot de eerste voor-

waarden van de herleving der kunst. Als een klein bewijs van de onverschilligheid voor eigen kunst mag o.a. genoemd worden het feit, dat nagenoeg geen één Javaansche woning te vinden is, zelfs niet van den materiëel gezegende, waar verschillende Javaansche kunstproducten een aangenaam geheel, een persoonlijkheid, vormen. Maar ook de economische zwakte van het volk heeft het hare bijgedragen tot inzinking van het kunstleven. Kunst heeft een rijken voedingsbodem nodig om te gedijen en de bloei van nationale kunst is ten nauwste verbonden met de stoffelijke kracht van een volk. Doch op haar beurt brengt zij de zedelijke kracht op hooger peil. Een tweede

voorwaarde is alzoo de economische volksontwikkeling.

Intusschen, niettegenstaande den kwijnenden toestand der Javaansche kunst, wijst het voorkomen van sommige werkelijk kunstvolle producten uit den allerlaatsten tijd op de mogelijkheid, dat de Javaansche kunstenaar eenmaal de eervolle plaats, die hem toekomt, evenals bij andere volkeren zal innemen. Het komt er maar op aan den juiste weg te vinden om de talenten en gaven van de geboren kunstenaars te ontwikkelen en die productief te maken. Maar dadelijk dient er bij gezegd te worden, dat die weg niet gemakkelijk te vinden is, zooals aanstonds bij de bespreking van de pogingen tot verheffing der Javaansche kunst zal blijken.

Straks is gezegd: de talenten en gaven van de geboren kunstenaars productief maken. De woorden „kunstenaar” en „productief” verwijzen ons naar twee begrippen, welke tot op zekere hoogte niet bij elkaar behooren. Men wil somtijds de begrippen „kunst” en „financiën” angstvallig van elkaar verwijderd houden. „Mercenaire kunst is geen ware kunst. Hoedt u voor kunst, die geldelijke belooning vraagt.” En men komt dan met de bekende uitspraken over kunst, die „het deel der armen” is. „Nadat Jupiter al de landen en zeeën der aarde onder de menschen had verdeeld, ging hij naar den kunstenaar en sprak: van al die rijkdommen kan ik u niet geven, maar steeds zult gij, wanneer gij dit verlangt, bij mij in den hemel zijn”. Zoo luidt de sage en

het is een groote waarheid. De voorwaarden, waaronder de kunst leeft en opbloeit, kunnen niet door de menschen in het leven worden geroepen. De kunst komt uit zich zelf naar buiten. Zij is een drang uit het innerlijk van den mensch. Doch dit een en ander geldt voor de individueele kunst, in zooverre deze een gave der natuur is aan enkele uitverkorenen. Al overlaadt men iemand met groote rijkdommen en al laat men hem in de gunstigste stoffelijke omstandigheden leven, hij zal nog geen kunst kunnen scheppen, indien hij die gave niet bezit. Middelerwijl is wat hierboven terloops van de kunst gezegd is niets meer dan een wijsgeerige beschouwing van de kunst. Maar niet overbodig acht ik het den menschen, wier kunst men opheffen wil, in herinnering te brengen, dat zij de prikkel tot hooger kunstleven in zich zelf, in hun innerlijk, moeten zoeken. Zeker is in werkelijkheid bijna alles en dus ook de kunst betrokken in de economische verhoudingen der maatschappij. Ten opzichte van kunstgeniën mag het waar wezen, dat de kunst geheel op zich zelf en buiten elke gemeenschap van economische betrekkingen staat, voor het meere deel der kunstenaars is kunst een economisch goed, ter verkrijging of ter ontwikkeling waarvan men zich stoffelijke opofferingen heeft moeten getroosten om het naderhand als wapen in den strijd om het bestaan te kunnen gebruiken.

Met het oog hierop, dat door de machtige ontwikkeling en verbreiding der materiële beschaving ook de kunst een eco-

FIG. 3
NED. IND. AFD.
TENT. BRUSSEL.
GANG M. M.
INLANDSCHE
NIJVERHEID.

nomisch goed van groote beteekenis geworden is, mag men het volk wel gelukkig achten, dat door de natuur begiftigd is met aanleg en zin voor de kunst. Door dien aanleg te ontwikkelen en te leiden en door de voortbrenging en afzet van kunstvoorwerpen, voor zoover zulks

mogelijk is, te organiseeren wordt de kunst — in het bijzonder die, welke haar uitingen vastlegt op voorwerpen van direct nut, in tegenstelling met de vrije kunst — voor het volk of beter voor een volksdeel een bron van inkomsten. Zeker, ook weer hier moet de kunst uit

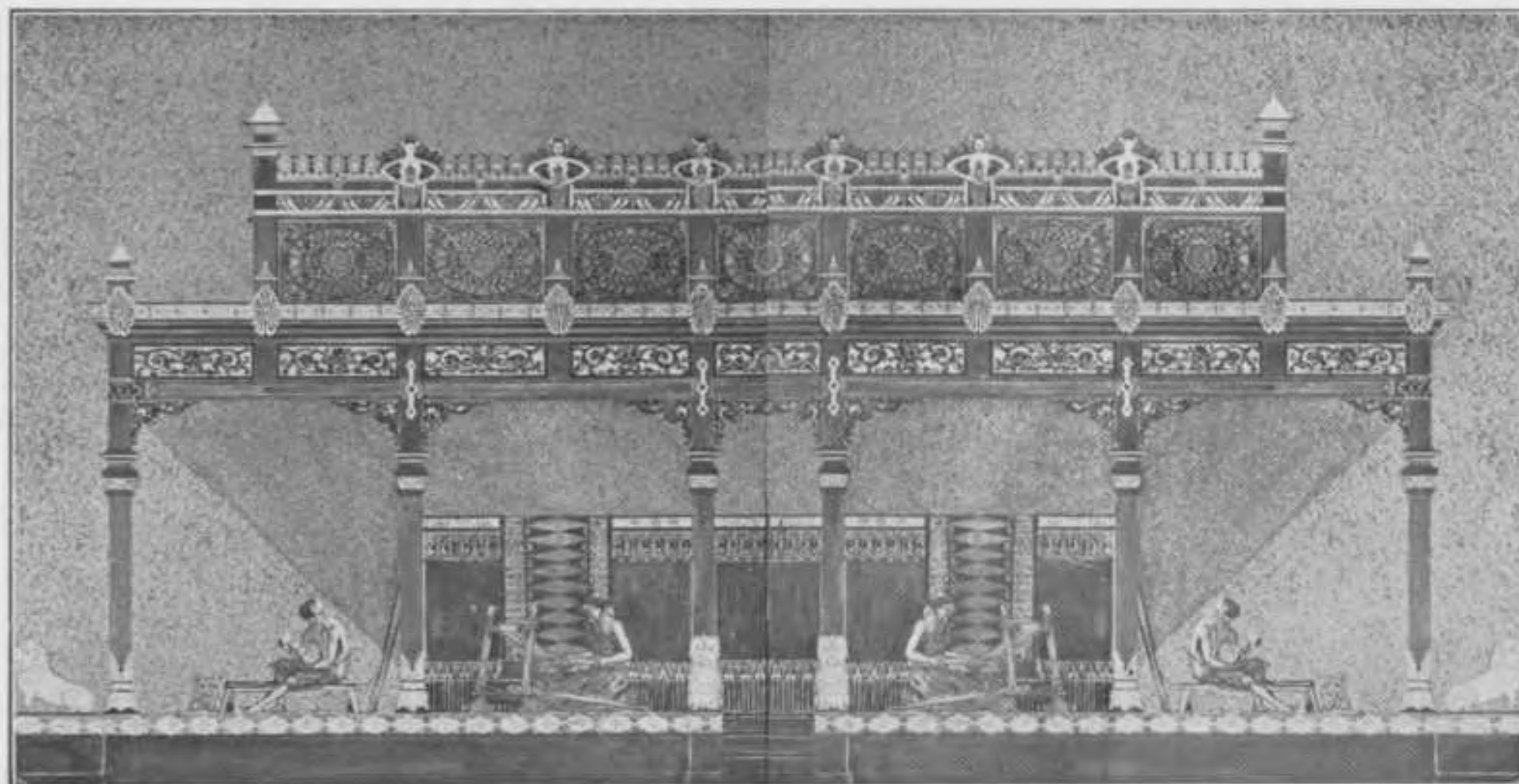
FIG. 4.
NED. IND. AFD.
TENT. BRUSSEL.
MIDDEN-
RUIJTE (L.)
INLANDSCHE
NIJVERHEID.

eigen drang naar buiten komen, zij moet niet de prikkel buiten zich zelf zoeken, maar door haar tot op zekere hoogte als een economisch goed te beschouwen, werpt zij direct en stoffelijk voordeel af. Zoo ontstaat, wanneer de kunst door groepen van menschen wordt beoefend, de kunstnijverheid.

Kan men met betrekking tot het Javaan-

sche volk van kunstnijverheid spreken? In zeker opzicht ja. Ofschoon de Javanen voor het grootste deel van landbouwbedrijf bestaan, kan men toch zeggen, dat de Inlanders ook van kunstnijverheid leven. Maar deze wordt niet als hoofdbedrijf of slechts in zeer geringe mate als hoofdbedrijf uitgeoefend. Hier en daar, waar voor iedereen geen plaats te vinden

FIG. 5.
SCHETS ONT-
WERP VAN DE
OVERDEKTE
WERKRUIMTE
VOOR DE
INLANDSCHE
NIJVEREN
TENT. BRUSSEL.
(Z.G. PENDOPPO).

is in den landbouw, is men genoodzaakt zich te gaan toeleggen op de kunstnijverheid als een nieuw bedrijf met al de moeilijkheden daaraan verbonden. Maar verreweg in de meeste streken neemt de landbouw nog te zeer beslag op de werkkrachten van de bevolking. Velen beoefenen de kunstnijverheid tusschen de bedrijven van een landbouwend volk door en de opbrengst dezer nijverheidsartikelen vormt een aardige bijverdiens-voor deze boeren. De Javaan is dus bij gelegenheden slechts een kunstnijvere; de beroepsmannen zijn ondanks het groote bevolkingsaantal met den vinger aan te wijzen. Het feit echter, dat zelfs een groot aantal niet-kunstenaars van beroep, als landbouwers zijn, de kunstnijverheid met eenig succes kunnen beoefenen, wijst op den aanleg van kunstvaardigheid in het volk. Zeer vele Inlan-

ders zijn er, die, zonder opleiding, door eigen oefening het heel ver gebracht hebben in velerlei takken van kunst. Weliswaar vertegenwoordigen vele dier producten geen hooge kunstwaarde, maar zij verraden, volgens het oordeel van deskundigen, den artistieken aanleg der beoefenaars. Daarbij komt nog, dat ondanks den treurigen toestand der huidige kunstnijverheid — zoo zullen we het nevenbedrijf maar blijven noemen — er echter nog overal kunstproducten gevonden worden, die, zooals straks reeds is gezegd, de kenmerken vertoonen van werkelijken kunstenaarsarbeid. Deze beide omstandigheden geven ons genoegzame reden om aan te nemen, dat de kunstnijverheid als hoofdbedrijf, dus als bron van inkomsten voor een breede laag van het volk, in de toekomst, waar ontwikkeling in velerlei

1917?

FIG. 6.
TOTAAL AAN-
ZICHT VAN DE
OVERDEKTE
WERKRUIMTE

richting zoo gewenscht is, een volksbe-
roep van niet weinig belang kan worden.
Inderdaad is de Javaan, naar het oordeel
van personen, die het kunnen weten, in
staat om kunstvolle voorwerpen te ver-
vaardigen, mits onder omstandigheden,
welke zijn kunst voor verwordingen en ver-
bastering vrijwaren. Men neme maar
eens kennis van wat een man als Jasper
over de Javaansche kunst oordeelt! Doch
het zijn juist de gevaren van verbastering

en verwording, te midden waarvan de
huidige kunstnijverheid leeft: in de eer-
ste plaats de reeds genoemde vreemde
invloeden, welken de zwakke persoon-
lijkheid van den Javaan al te vrij spel
laat; en in de tweede plaats de algemeene
ongunstige toestanden, waarin in econo-
misch opzicht het Javaansche volk ver-
keert. Vooreerst toch produceert de In-
landsche kunstnijverheid slechts artike-
len, welke bestemd zijn voor eigen ge-

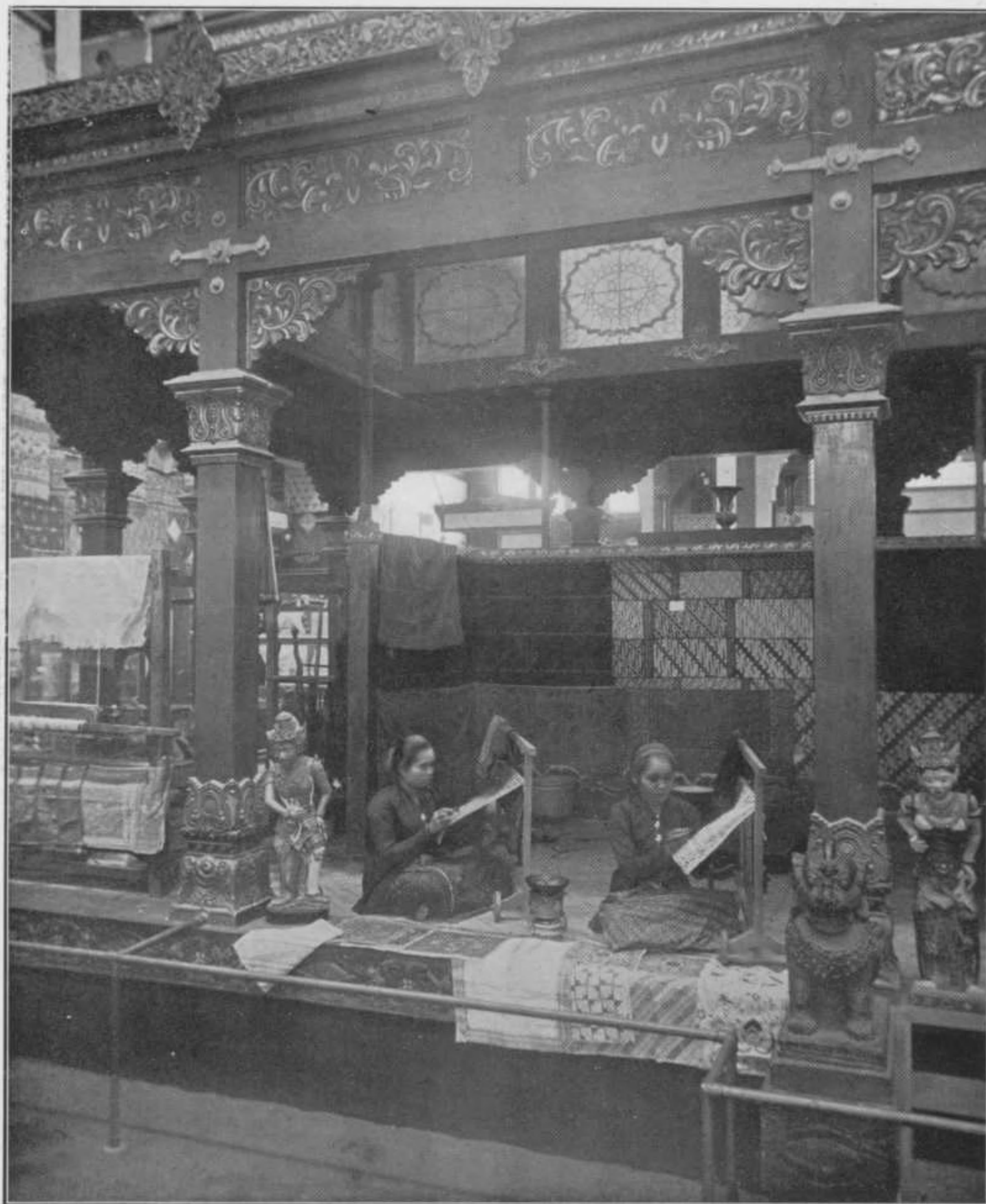
PLAAT LXV. AFDEELING DER HOUTSNIJDERS.

FIG. 7
AFDEELING DER
HOEDEN-
VLECHTERS

bruik, zoodat de afzet zich slechts over een zeer beperkt gebied kan uitstrekken. Tweedens de verdringing der binnenslands gemaakte artikelen door den invoer van artikelen van buiten, welke vanwege de vorderingen der techniek en de hoogere algemeene ontwikkeling der buitenlandsche kunstnijveren kunnen voldoen aan de eischen van goedkoopheid en soliditeit. Deze eigenschappen maken, dat de buitenlandsche gebruiksartikelen met of zonder kunst met nog meer succes

kunnen concurreeren tegen de betrekkelijk dure en onsoliede Inlandsche kunst-artikelen. Na de beschouwingen hierboven weergegeven komen we dus tot de slotsom, dat de Inlandsche kunstnijverheid, in weerwil van het bestaan der voorwaarden, welke den bloei daarvan mogelijk maken — met name: aanleg, kunstvaardigheid en leerzaamheid der Inlanders — op dit oogenblik nog in zeer achterlijken toestand verkeert. De humaner geest, die in de beschouwing

PLAAT LXVI. AFDEELING DER BATIKSTERS.

FIG. 8.
AFDEELING DER
WEEFSTERS.

van het koloniaal bezit is gekomen, heeft niet nagelaten ook de kunst der Inlanders in den kring der onderwerpen te betrekken, waaraan hij zijn zorgen kan wijden. Hierdoor en tegelijk met het streven naar verhooging van het stoffelijk welzijn der Inlanders is van zelf de Inlandsche kunstnijverheid op den voorgrond getreden. In de laatste tientallen jaren heeft het niet aan pogingen ontbroken om de Javaansche kunstnijverheid te verheffen en om haar een plaats in te ruimen in de

rij der bedrijven, welke de kunstnijverheid in het algemeen bij andere volkeren inneemt. Individueel en collectief, met woord en met daad, begon men de goede zaak der Javaansche kunstnijverheid voor te staan. Onwillekeurig komen ons de namen Jasper, Rouffaer, Loebèr en anderen en van vereenigingen als „Oosten West” en „Djokja'sche Kunst-
arbeid” voor den geest. Wij achten ons niet bevoegd om over de verdiensten dier personen en van die vereenigingen

PLAAT LXVII. AFDEELING MATTENVLECHTEN.

een oordeel uit te spreken. Maar zeker is het, dat, wanneer eenmaal de Inlandsche kunstnijverheid tot bloei is geraakt, dit voor een groot deel aan hun ijveren te danken zal zijn.

Bij alle verschil van inzicht in en opvatting van de wijze, waarop de Javaansche kunstnijverheid tot hooger leven moet worden opgevoerd, stemmen toch allen met elkaar overeen in deze drie dingen: het karakter der Inlandsche kunst grondig leeren kennen en deze kennis bij het vreemde publiek verbreiden, een grooter afzetmarkt vinden, en in de derde plaats het behoud van dit karakter. Het is vooral de onverdroten ijver, waarmee de bekende mannen hebben getracht het vreemde karakter te leeren kennen en de resultaten van hun studiën hebben wereldkundig gemaakt, die onze bewondering wekt. Dat deze personen aan onze nationale kunst zoo niet bij allen, dan toch bij het beschaafde publiek meer bekendheid gegeven hebben, zal niet nalaten bij den Javaan van de opgroeiende generatie, die zijn nationale kunst lief heeft, een gevoel van erkentelijkheid op te wekken.

Met betrekking tot het vergrooten van het afzetgebied is men volgenderwijze te werk gegaan. Nadat door het werken van de reeds genoemde mannen en door het ijveren van dergelijke vereenigingen als „Oost en West” het Europeesche publiek de oogen werden geopend voor de kunst der Inlanders, kon men al gauw en vrij gemakkelijk overgaan tot verkoop der Inlandsche kunstartikelen in betrekkelijk groote hoeveelheden bij den

vreemdeling. Uit den aard der zaak echter ging zich van lieverlede het koopend publiek beperken tot kunstverzamelaars en rijke „kunstminnaars.” Voor de curiositeit kocht men zich een sarong, een kwispeldoore, d, maareengeregelde eenenigszins belangrijke vraag naar die artikelen van dagelijksch gebruik voor den Inlander hield spoedig op om zeer verklaarbare redenen. Toen kwam de quaestie van de toepassing der Javaansche kunst op voorwerpen van Europeesch gebruik. Die toepassing moest een zoodanige wezen, dat het Inlandsche karakter, de keuze van kleur en lijn, behouden bleef. En men zou hierin gedeeltelijk reeds geslaagd zijn, voor zoover men den Inlander onder goede leiding liet werken. Maar niet zoodra liet men den Javaan geheel zelfstandig zijn kunstuitingen neerleggen op een voorwerp van Europeesch gebruik, of het werk kon op den duur het publiek niet bevredigen. De Javaan blijkt het kunstgevoel van het vreemde publiek niet te begrijpen en dit laatste zelf staat te ver van de Inlandsche kunst af om, met beslistheid, — en zéker zijnde het Javaansche karakter geen geweld aan te doen — richting gevende regelen te stellen. De Javaansche kunst, nagenoeg volmaakt, wanneer zij is toegepast op Inlandsche gebruiksvoorwerpen, maakt, zoo direct overgebracht op Europeesche gebruiksartikelen, op zijn zachtst gezegd, een vreemden indruk.

Waar men reeds in geslaagd is den Inlandschen werkman de eischen van het vreemde publiek eenigszins te laten be-

grijpen, zoodat hij met behoud van eigen persoonlijkheid toch eenigermate den smaak der afnemers kan tegemoet komen, doen zich nieuwe moeilijkheden voor. Men begon den Inlander te laten werken op bestelling. Maar het werk lijdt onder de te snelle afwerking; er is geen tijd over voor het uitdenken van nieuwe motieven. De zucht om zoo gauw mogelijk het loon te ontvangen doet hem de zorgvuldige en nette afwerking van het product verwaarloozen; qualiteiten van grondstof worden over het hoofd gezien. Het geringe economisch besef komt verder sterk aan den dag bij deze proeve van werken voor de buitenlandsche markt. Heeft de Javaansche kunstambachtsman voor den een of anderen werkgever een hoeveelheid arbeid verricht en heeft hij daarvoor het hem toekomende loon ontvangen, dan wordt spoedig het vak ter zijde gelegd. Dit loon, dat voor zijn doen vrij aardig kan zijn, stelt hem in staat een langen tijd zonder werk, althans niet dat, waarvoor hij als kunstnijvere aangewezen is, te leven.

Hierdoor worden zijne kundigheden niet vermeerderd, noch wordt zijn magazijntje gevuld. Komt er dan plotseling een groote bestelling, die binnen een bepaalden tijd geleverd moet zijn, dan is hij natuurlijk niet in staat die bestelling uit te voeren vanwege het ontbreken van tijd en voorraad. Op die manier berokkent hij zich in vele opzichten schade, middellijk en onmiddellijk.

Verreweg in de meeste gevallen laat de

juiste, oordeelkundige en smaakvolle toepassing der Javaansche kunst op exportartikelen nog veel te wenschen over. De Inlandsche ambachtsman is nog te weinig ontwikkeld om te kunnen beschikken over goeden smaak en om objectief zich in te denken in het kunstleven van den vreemdeling. Hij weet wel, dat hij aan die vreemde voorwerpen, anders dan de vreemdeling zou doen, een vorm moet geven en ze versieren, maar hij mist te veel originaliteit om nieuwe en passende, maar toch Javaansche karakteruitingen te vinden. En hierheen moet het gaan, want angstvallig elk nieuw bestanddeel, elke nieuwe gedachte, af te weren, zooals dit enkelen willen, zou niet doenlijk wezen. Dan zou de Javaansche kunst een doode, niet voor ontwikkeling vatbare kunst zijn, terwijl zij toch moet leven en bloeien als zijnde de vertolkingen van een innerlijke beweging en strooming. Dat gemis aan zelfstandigheid en de onverschilligheid van het volk in het algemeen, hetwelk zich niet veel laat gelegen liggen aan den bloei van de nationale kunst, leiden tot verbastering en karakterloosheid.

Men is dus in zijn pogen om de Javaansche kunstnijverheid op de wereldmarkt te doen mededingen nog slechts ten deele geslaagd. Het ligt niet in onze bedoeling — en wij zijn daartoe trouwens niet bevoegd — om een critiek uit te oefenen op de wijzen, waarop tot nu toe die pogingen tot verheffing der Inlandsche kunstnijverheid zijn in het werk gesteld. Wij hebben slechts willen aantoonen,

hoe moeilijk het is om den juisten weg te vinden tot het goede doel en een denkbeeld willen geven van de massa bezwaren, waarmee de voorvechters te kampen hebben gehad. Mocht deze of gene methode al eens tot decepties hebben geleid — wij willen echter niet den goeden wil en de goede bedoeling, die bij de behartigers der Javaansche belangen en de pleitbezorgers der Inlandsche kunstindustrie voorgezeten hebben, uit het oog verliezen. Alleen meenen wij te moeten protesteeren tegen de werkwijze van sommigen, die op hùn wijze „aan de verheffing der Inlandsche kunstnijverheid willen meewerken”, die n.l. onbewust gebruik makende van het zwak der Inlanders hen tegen een zeer matig „voorschot” voor zich laten werken en hun arbeidsproducten voor zeer goeden prijs aan den man brengen. De goedetrouwdezer werkgeversen-geefsters willende onderstellen, moeten wij toch deze methode beslist afkeuren, al geven we toe, dat de schuld van dezen misstand bij de batiksters is gelegen — want voornamelijk in de batiknijverheid wordt deze ongezonde toestand aangetroffen. Maar juist hierom moet nièt de lichtzinnigheid van den Inlander op die wijze bevorderd worden. Echter niet geheel zonder succes hebben de voorvechters hunne krachten aan het groote werk gegeven. Wij hebben het b.v. alweer aan Jasper te danken, dat het tentoonstellingswezen, hetwelk zich ten doel stelt de producten der Inlandsche kunstnijverheid bij het groote publiek te introduceeren en dit tot koopen uit te

lokken, in Indië zijn beslag heeft gekregen. Het zou ons te ver voeren over het nut van deze tentoonstellingen uit te weiden. Anderen hebben dit reeds beter en met zaakkennis aan het licht gesteld. Tot slot zij dit slechts vermeld, dat, als een gevolg van den onvermoeiden ijver van zulke krachtige persoonlijkheden, ook de Javaansche kunst tot voorwerp van

FIG. 9.
WONING DER
INLANDSCHE
NIJVEREN.
RUE SCHOOL-
GAT 14.
IXELLES.

FIG. 10.
RADEN BRATA
DI WIDJAJA,
DJAKSA BIJ DEN
LANDRAAD TE
SOEMEDANG.
HOOFD VAN DE
GROEP INLAND-
SCHE NIJVEREN.

regeeringszorg is verheven, zoo als blijkt uit het oprichten van een huisvlijthool. Weliswaar ligt de toekomst der Inlandsche kunstnijverheid niet in huisvlijt.

„Huisvlijt is een krachtig en onwederlegbaar protest tegen de verkeerde denkbeelden, dat werken een vloek is en dat werken is voor de dommen; tegen de verkeerde gewoonten van ledigheid en uithuizigheid; tegen de verkeerde toestanden, die door drankmisbruik ontstaan en door ongezelligheid in eigen woning worden bevorderd” zegt Prof. van Veen, de algemeene voorzitter der nationale huisvlijttentoonstelling te Scheveningen. Huisvlijt heeft dus niet zoozeer een economisch, als wel een ethisch doel, maar haar aard eigent zich zeer voor de bevordering van den kunstzin bij de beoefenaars. En zooals we reeds te voren betoogd hebben, is het voor de ontwikkeling der Inlandsche kunstindustrie gewenscht, dat het kunstleven onder de Javanen in het algemeen worde bevorderd.

In het voorjaar van 1909 ging de heer Ed. Cuypers naar Indië om behalve eenige opdrachten in verband met zijn qualiteit van architect uit te voeren, ook nader met de Inlandsche kunstnijverheid kennis te maken. Hiervan had hij reeds in Holland vele goede proeven gezien en hij was vol bewondering over de groote hoogte, die de Inlandsche kunstenaar op het gebied van ornamentiek heeft bereikt. Omtrent de minder gunstige omstandigheden, waaronder men bij eventueele opheffing der Inlandsche kunstnijverheid zou moeten werken, en de moeilijkheden, waarmee men te kampen zou hebben, heeft hij zich terdege laten inlichten. Maar hij was er vast van overtuigd, dat onder goede leiding de techniek van den inboorling tot hooger peil zou kunnen worden opgevoerd. Van het land en de bevolking had hij echter ook veel goeds gehoord. En aldus optimistisch gestemd kwam hij in Indië aan.

Op zijn reis door Java, Bali en Lombok, waarop Mr. Vissering en een zoon des lands, Raden Adipati Aria Achmad Djadiningrat, regent van Serang, hem den toegang openden tot al wat er door Javaansche kunstenaars werd gewrocht, heeft hij een liefdevolle bewondering voor den innig-artistieken aanleg van den Inlander gekregen. Geloofde hij voorheen, dat de Inlandsche kunstnijverheid slechts een moderne Europeesche leiding behoeft, om binnenkort te kunnen voorzien in de vervanging van allerlei onderdeelen van het huiselijk interieur en voorwerpen van dagelijksch gebruik,

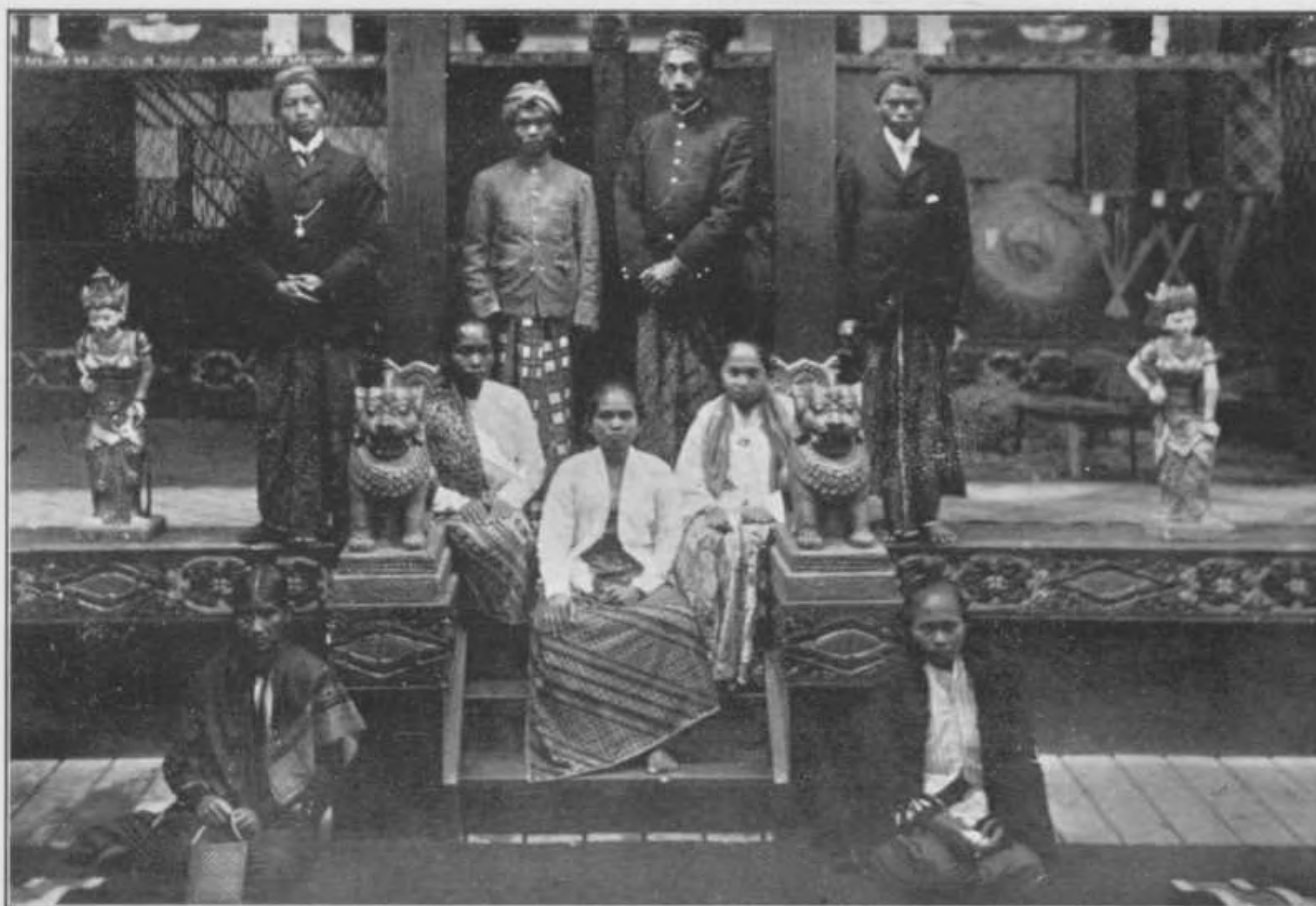

FIG. 11.
CROEP DER
INLANDSCHE
NIJVEREN MET
DEN DJAKSA IN
HET MIDDEN.

welke thans uit Europa leelijk en duur wordengeïmporteerd—wat hij op zijn reis zag, heeft zijn hooggestemde verwachtingen nog meer voedsel gegeven. Het heeft zijn voorstellingen van land en volk overtroffen, zoodat bij hem van een grootsch plan de kiem werd gelegd, die in den loop van zijn verblijf in Indië tot gestadigen groei is gekomen.

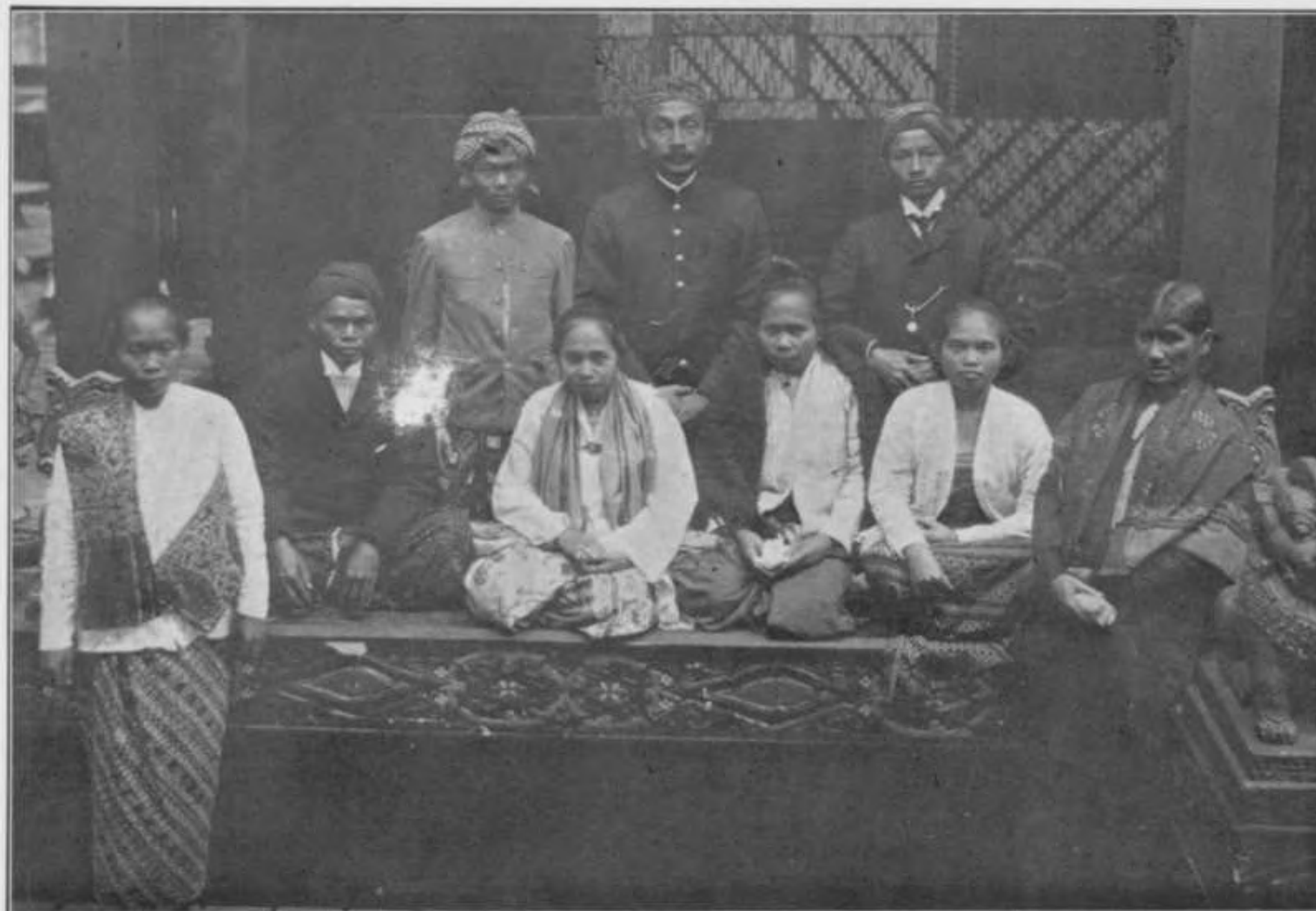
Voornamelijk de ontwikkeling der Inlandsche kunstindustrie, het zoeken van een afzetmarkt hiervoor buiten Indië en de in verband daarmee staande toepassing van de Javaansche kunst op Europeesche gebruiksvoorwerpen, hebben zijn belangstelling gaande gemaakt. De

fiasco van de poging tot ontwikkeling der kunstindustrie bij wege van bestelling en verkoop der kunstartikelen wijt de heer Cuypers toe aan het gemis van technische kennis bij de personen, die zich geroepen achten om de Inlandsche kunstnijverheid op te heffen.

Wie den Javaan leidend wil brengen tot het productief maken van zijn artistieke gaven, moet, zoo noodig, hem op fouten kunnen wijzen, moet hem terug kunnen voeren naar de vroegere modellen, die zuiver waren van samenstelling, van constructie en van motieven.

Bovendien moet men niet uit het oog verliezen, dat tot den Javaan, hoe bevoor-

FIG. 12.
GROEP DER
INLANDSCHE
KUNSTNIJVEREN
MET DEN DJAKSA.

er is dus
iets mislukt;
n.l. het op bestelling
samen produceren van
producten door de
Indonesiërs voor
de Europeanen.

recht anders ook met benijdenswaardige en sympathieke eigenschappen, het economisch besef nog te weinig is doorgedrongen. Men moet dus in het bedrijf naast het artistieke en technische ook het economische element op den voorgrond laten treden. Heeft men zich tot nu toe slechts beziggehouden met de organisatie van den *afzet*, nu moet men beginnen met de *productie* te regelen.

Van deze gedachten vervuld is de heer Cuypers aan het werk getogen en na samsprekingen overweging met anderen heeft hij aan zijn plannen een vastere vorm gegeven. Hij stelt zich voor om de ontwikkeling der Inlandsche kunstindu-

strie, die in de eerste plaats aangewezen is op leverantie aan het buitenland, op de volgende wijze te bewerkstelligen. In Indië moeten op eenige groote plaatsen, waar een dichte bevolking is en waarmede zich dus naast den landbouw op de nijverheid moet gaan toeleggen, werkplaatsen opgericht worden. Hier kunnen de verschillende ambachtslieden als houtsnijders, koperslagers, rietvlechters, wevers, batikkers enz. arbeiden en zij zullen weer de echte kunstvoorwerpen van voorheen vervaardigen. Doch tegelijk zullen zij onder leiding van een Europeaan, die van de techniek en de administratie van het bedrijf volkomen op

FIG. 13.
HOUTSNIJDER
UIT NGAWI EN
BATAVIA AAN
DEN ARBEID OP
DE TENTOON-
STELLING

de hoogte is en tegenover de Inlandsche kunst niet vreemd staat, werken aan producten, die uitsluitend bestemd zijn voor de vreemde markt. Op deze wijze zullen de Inlandsche werklieden leeren zich, waar het gebruiksvoorwerpen betreft, naar westersche behoeften te richten. De technische leiders zullen hun de grondvormen met Inlandsch karakter, toegepast op westersche gebruiksvoorwerpen, aangeven, en zij zullen overigens geheel zelfstandig de versieringen aanbrengen. Aldus verkrijgt het Inlandsche werk naast artistieke, ook werkelijk praktische

waarde. Om een eenvoudig voorbeeld te noemen nemen we het volgende geval uit de batikunst. Een Javaansche batikster zal elk stuk katoen, dat haar voorgelegd wordt, versieren met dezelfde motieven, welke wij van de kaïns en hoofddoeken kennen. Zij geeft zich geen rekenschap van de bestemming van dat stuk goed. Wil nu een Europeaan een gebatikt gordijn hebben, dan zal hij vragen naar motieven, die den indruk geven van *neerhangen*. Dit aan te geven en uit te leggen is de taak van den leider. Aan de werkster ligt het dan motieven te ne-

men, die ontleend zijn aan neerhangende voorwerpen uit haar omgeving of zooals zij zich deze in haargedachte wereld voorstelt. Kleine onjuistheden tegen de opvatting van den Europeaan te laten wijzigen enz. is weder de taak van den leider. Op deze wijze wordt het stijlgevoel van den vreemdeling bevredigd, terwijl toch de uiting, het karakter der kunst, zuiver Inlandsch blijft.

De heer Cuypers wil dus de Javaansche

kunst een nieuw en rijker bestaan laten leven op den ouden en degelijken bodem. Nieuwe motieven en nieuwe vindingen kunnen gerust ingevoerd worden, mits deze en het geheel het Javaansche karakter behouden. Op het oude en goede dus steeds opbouwen! Met dit denkbeeld kunnen we ons volkomen vereenigen, overtuigd als we zijn, dat door het zich vastklampen aan de oude, alhoewel vol-

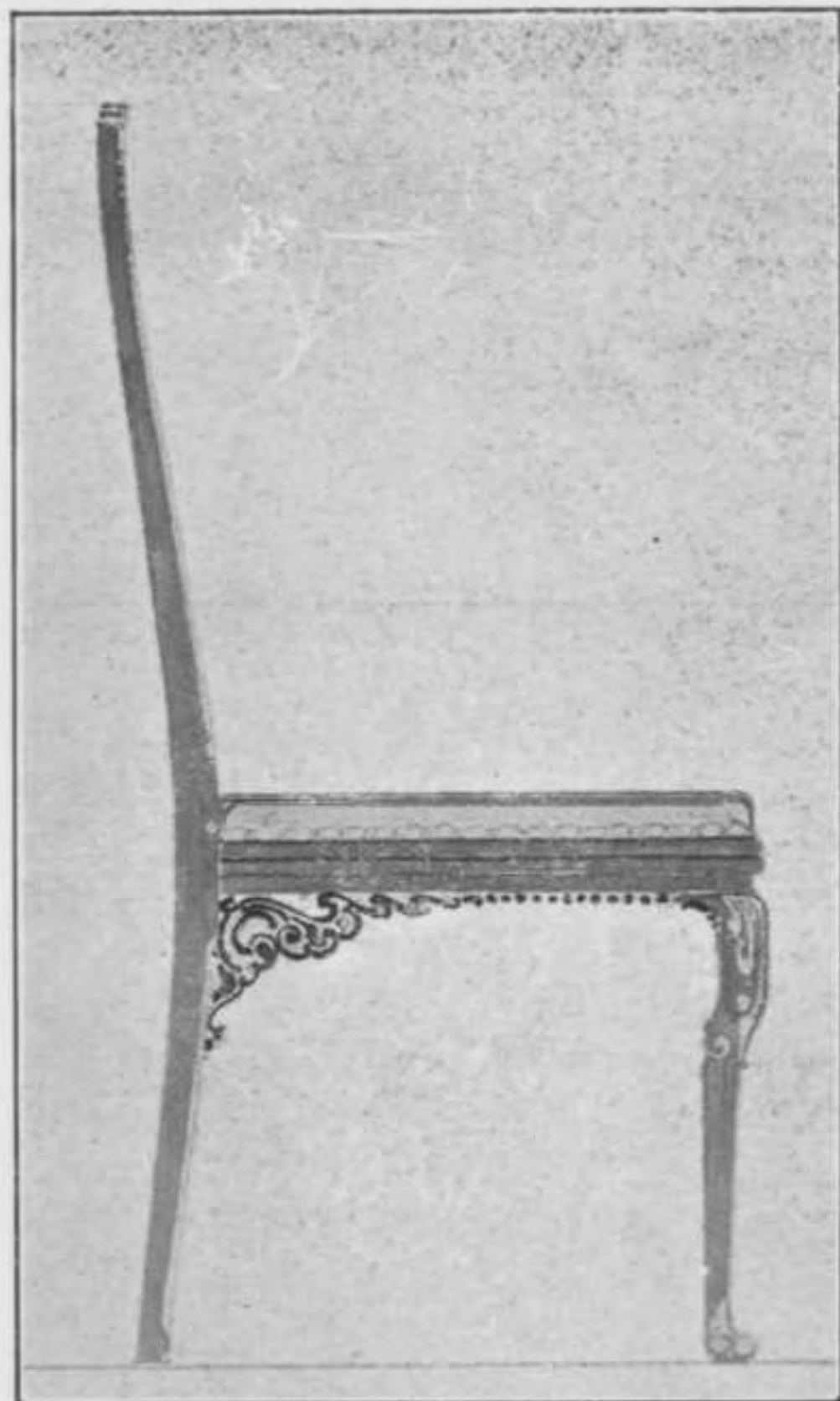

FIG. 14.
ONTWERP STOEL
MET SNIJWERK-
VERSIERING.
(ZIJ-AANZICHT)

FIG. 15.
ONTWERP STOEL
MET SNIJWERK-
VERSIERING.
(VOOR-
AANZICHT).

maakte uitingen, de Javaansche kunst een versteende, doode kunst wordt en de industrie niet kan opkomen.

Het nuttige van deze methode is, dat de Javaan, doordat hij voortdurend onder toezicht werkt, leert te betrachten accuratesse, plichtsbeseft, verantwoordelijkheidsgevoel enz. En wat het economisch voordeel betreft, doordat de kunstenaars voortdurend aan den arbeid worden gehouden, zal er steeds in de magazijnen een voorraad producten aanwezig zijn. Elke bestelling, wanneer ook en hoe

groot gedaan, zal binnen korten tijd afgeleverd kunnen worden. In den aanvang zullen de vaklieden tegen vaste loonen werken, zoodat deze nietafhankelijk zijn van de hoeveelheid af te leveren werk. Dat hierdoor het werk niet zal lijden onder den haast van het af te leveren behoeft geen betoog. Er is dus tijd te over om het artistiek element rijker te maken. En eindelijk moet men de beteekenis van

FIG. 16.
ONTWERP
FAUTEUIL MET
SNIJWERK-
VERSIERING.

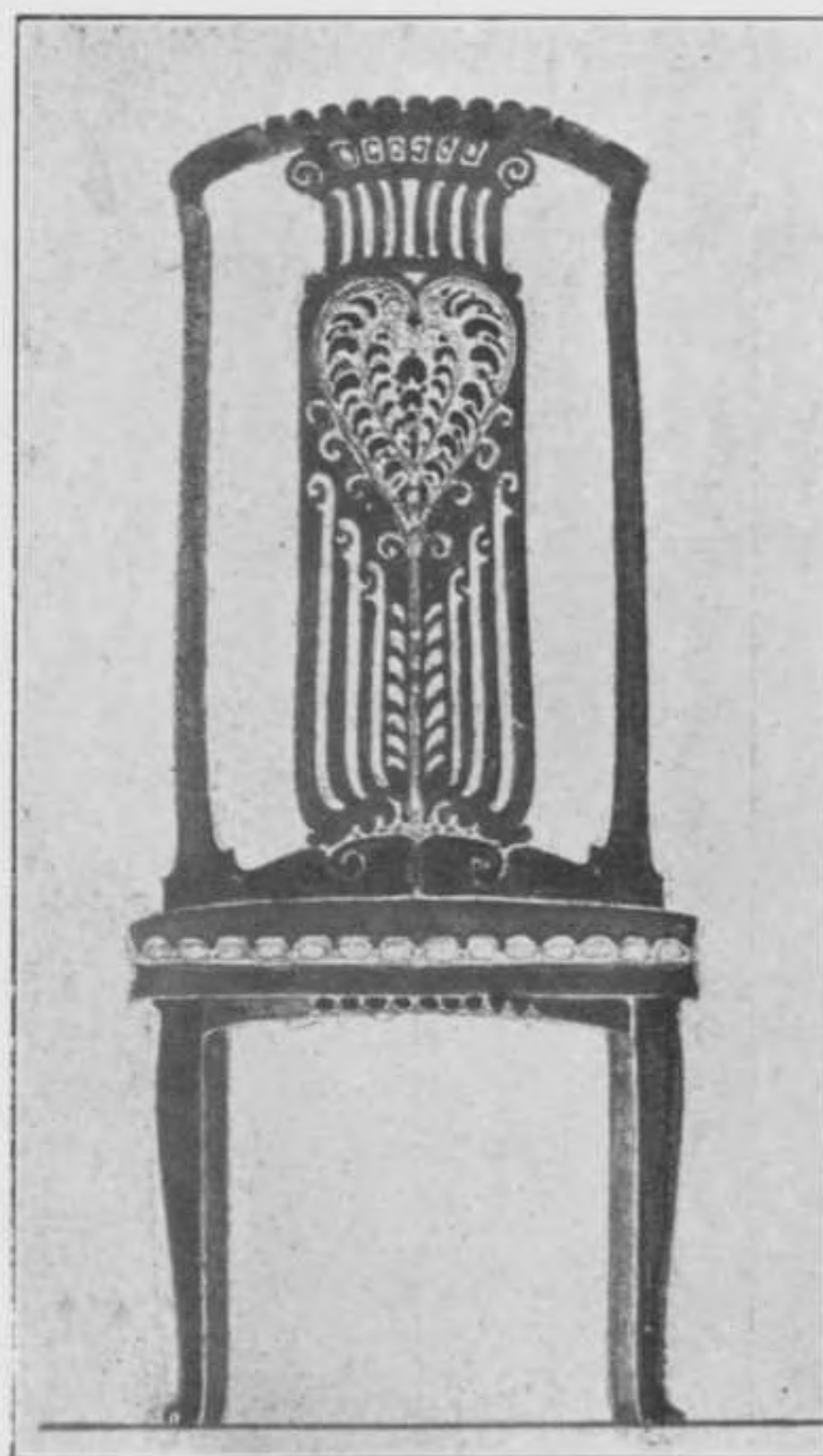

FIG. 17.
ONTWERPSTOEL
MET RIJK
GESNEDEN
RUGVERSIERING

de handelsinterventie van den Europeaan ten deze niet gering schatten! Wenschelijk zou het zijn om aan deze werkplaatsen vakcursussen te verbinden, waardoor jongelieden gelegenheid vinden zich aan de kunstambacht geheel te wijden en mettertijd vakmannen te worden. Mogelijk kunnen uit de meest begaafden en meest ontwikkelden onder hen de voormannen van de Inlandsche kunstindustrie in de toekomst groeien. Op deze werkplaatsen moet men verder

beginnen met de techniek te verbeteren. De ambachtslieden, die zich tot dusverre hebben moeten behelpen met zeer primitieve werktuigen, zullen leeren de moderne machines e. d. te bedienen. Het spreekt van zelf, dat hier enkele werkwijzen als b.v. die van de batik buitengesloten zijn.

Maar sommige bedrijven als die van den houtbewerker en smid zullen met de invoering van moderne draaibanken, boormachines, zaagmachines en nog meer andere werktuigen inderdaad gebaat worden. Wij gelooven niet, dat de invloed van moderne werktuigen op het kunst-karakter een ongunstige is. De Inlandsche houtbewerker b.v. maakt toch ook ge-

FIG. 18.
ONTWERP
FAUTEUIL MET
SNIJWERK-
VERSIERING.

FIG. 19
ONTWERP
KLEINE
FAUTEUIL MET
RIJKE SNIJWERK-
VERSIERING.

bruik van een draaibank, doch moet zich tevreden stellen met een eigen gemaakt toestel van bamboe en andere primitieve grondstoffen, dat lang niet volmaakt werkt. Waarom zou dus dit onvolkomen werkend ding niet vervangen kunnen worden door een draaibank van metaal, zooals de Europeesche ambachtsman die tot zijn beschikking heeft? Als de Inlandsche ambachtsman hiervoor het geld en de kennis had, zou hij zeker reeds tot deze verandering overgegaan zijn. Hij zou daardoor ook meer kunnen produceeren.

Het ligt natuurlijk in de bedoeling ook in de leiding het Inlandsch element medezeggenschap te geven. En daarom

wordt de Europeesche leider, die een kunstnijverheidsopleiding genoten en een open oog moet hebben voor het echte en karakteristieke in de Javaansche kunst, bijgestaan door een ontwikkeld Inlander, wien zijn nationale kunst niet onverschillig is.

Zoo mogelijk moet het daarheen gestuurd worden, dat deze Inlandsche leider onder zijn ontwikkelde landgenooten de belangstelling opwekt voor de eigen kunstnijverheid, zoodat langzamerhand een kring van belangstellenden in het werk van verheffing betrokken wordt. Deze interesse van Inlanders werkt — zij het dan ook middellijk — ten goede op de ontwikkeling der Javaansche kunstam-

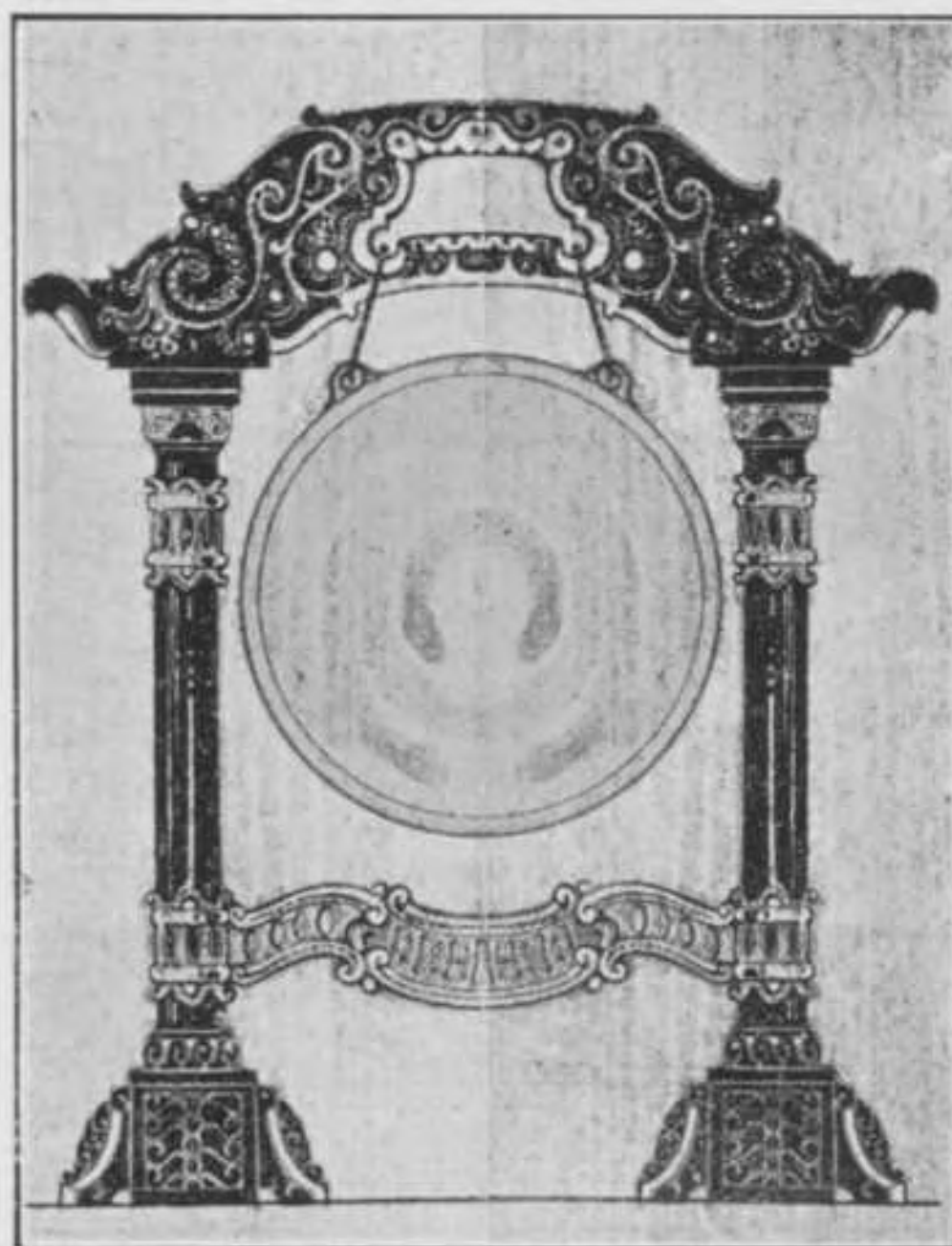

FIG. 20.
ONTWERP
GONG-
STANDAARD

FIG. 21.
ONTWERP
GONG-
STANDAARD.

FIG. 22.
ONTWERP
VITRINE.

bachtslieden en van de nationale kunst in het algemeen.

Dit is in grove trekken geschetst het plan van den heer Cuypers. Men heeft het als een groot bezwaar geacht, dat de heer Cuypers de taal niet machtig is en dat hij veel te kort in Indië is gebleven. „Om een vreemd volk te kunnen begrijpen en volgen, in zijn uitingen van kunst vooral, is het dringend noodig het zelf te verstaan en te begrijpen, en daarvoor moet men in de eerste plaats de taal van dat volk goed spreken, ten einde te kunnen doordringen in de vreemde gedachtensfeer en den gang der denkbeelden te volgen.” Aldus werpt men tegen. Ons wil deze tegenwer-

ping niet gegrond schijnen. Wat voor de verheffing van de Inlandsche kunstindustrie op deze wijze vooral noodig is, dat zijn: organisatorisch talent, administratieve en technische kennis, objectiviteit en liefde ten opzichte der Inlandsche kunst en ten slotte krachtadigheid. Natuurlijk dat het volmaakt zou wezen, wanneer deze dingen gepaard gingen met grondige kennis van de taal en het volkomen begrijpen van de kunst tot in de kleinste bijzonderheden toe. Maar wij vragen „wie kan zich op het bezit van al deze dingen beroemen?”

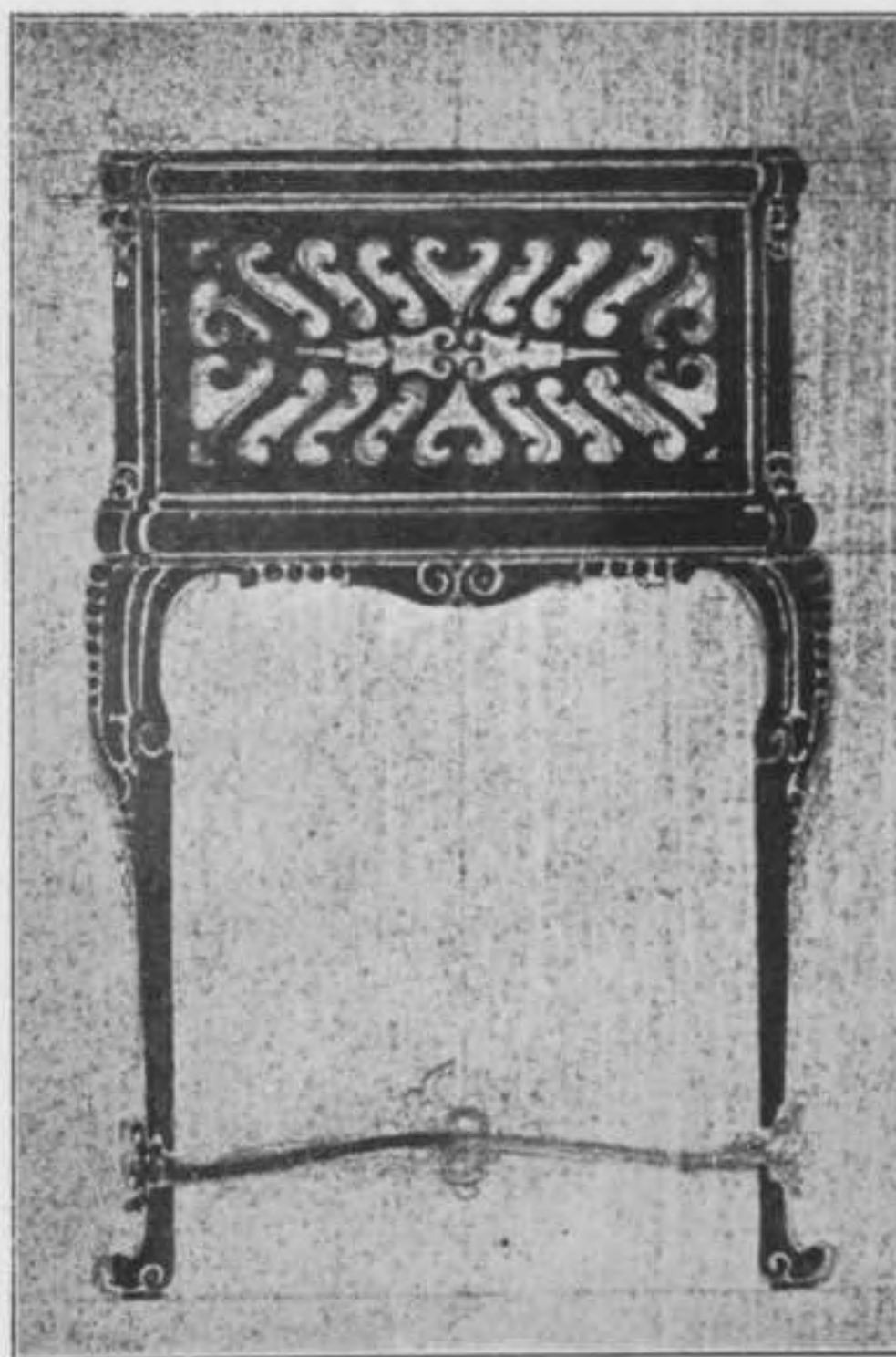

FIG. 23.
ONTWERP
BLOEMBAK.

FIG. 24.
ONTWERP
GESNEDEN
SPIEGELLIJST.

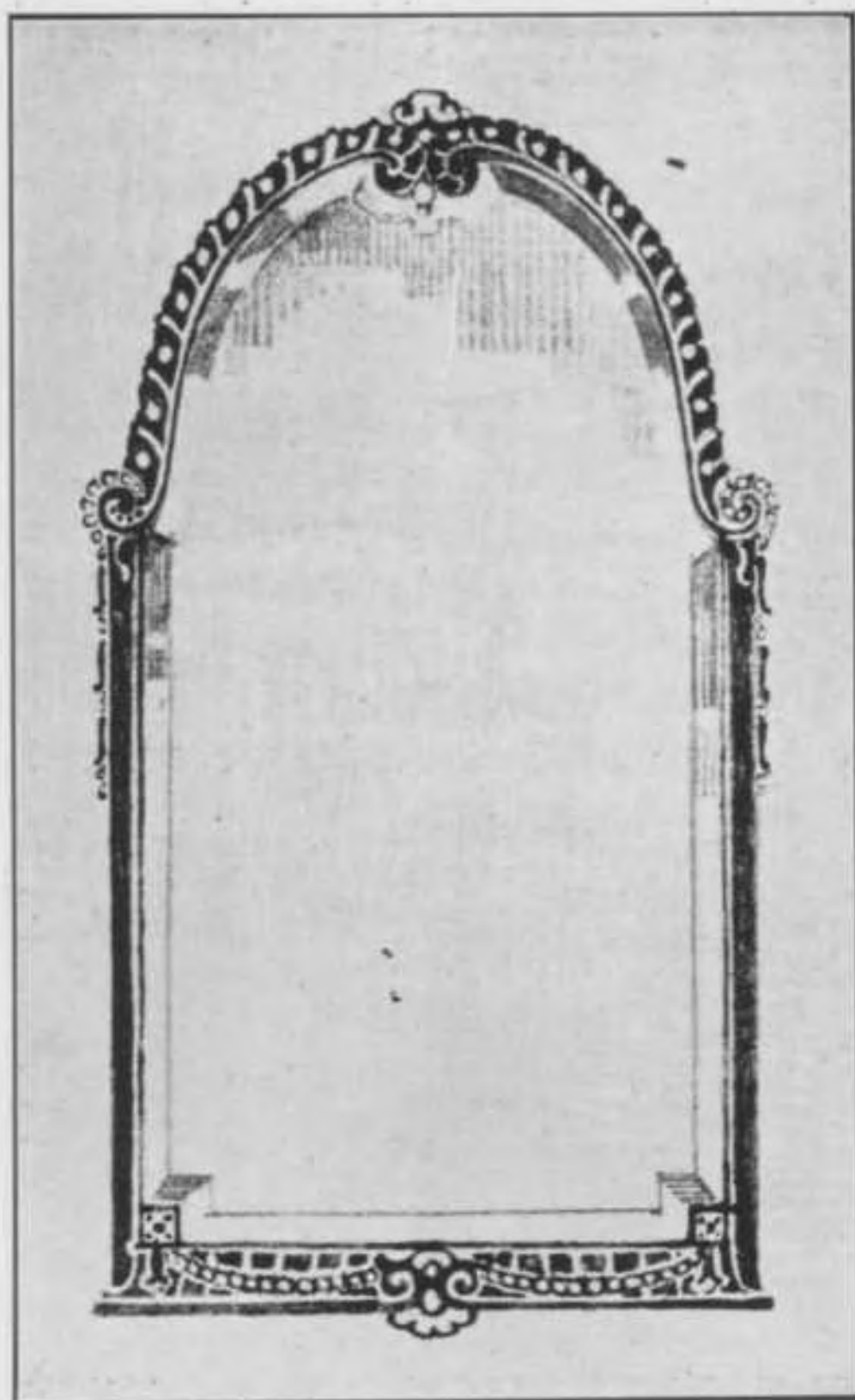
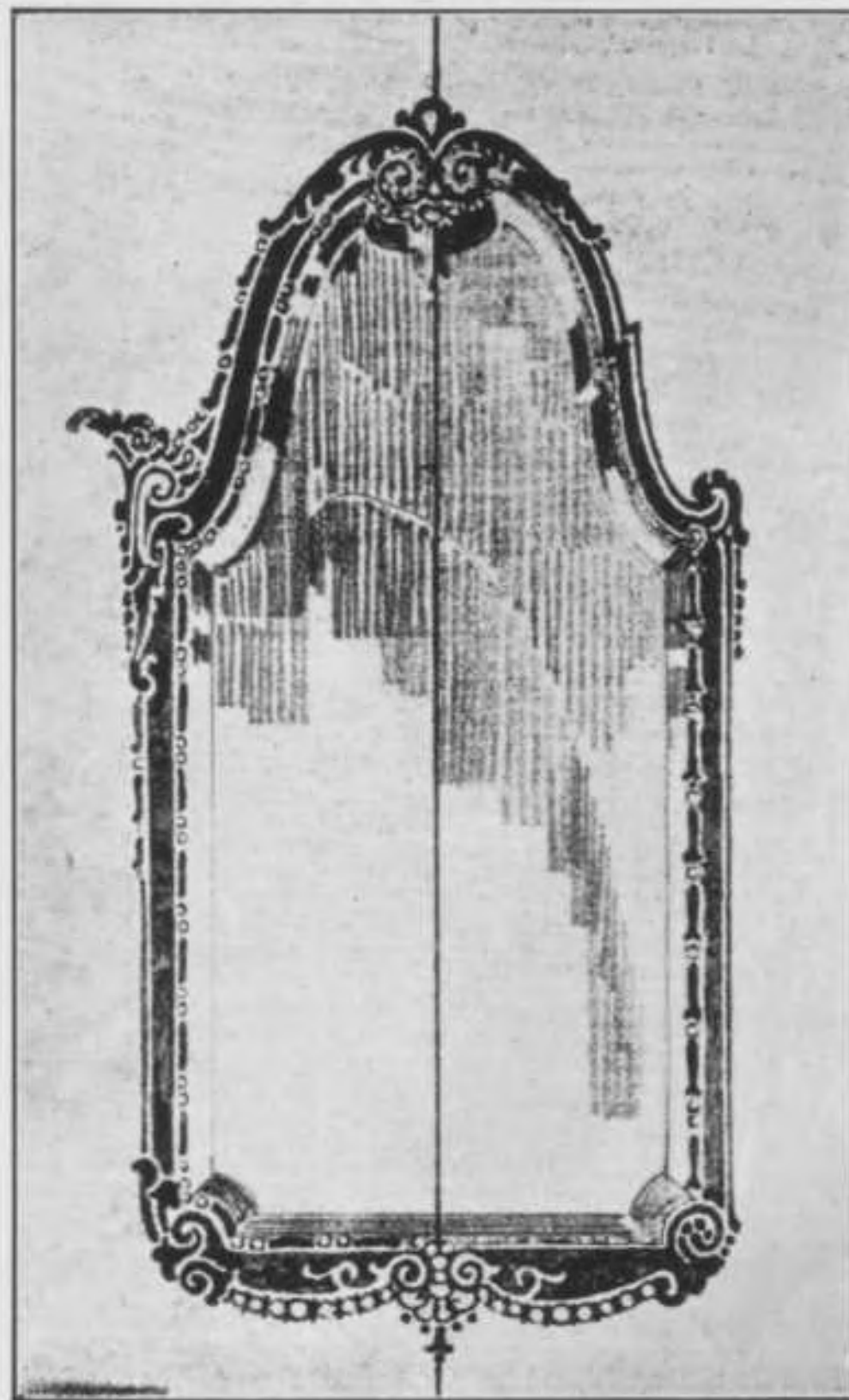

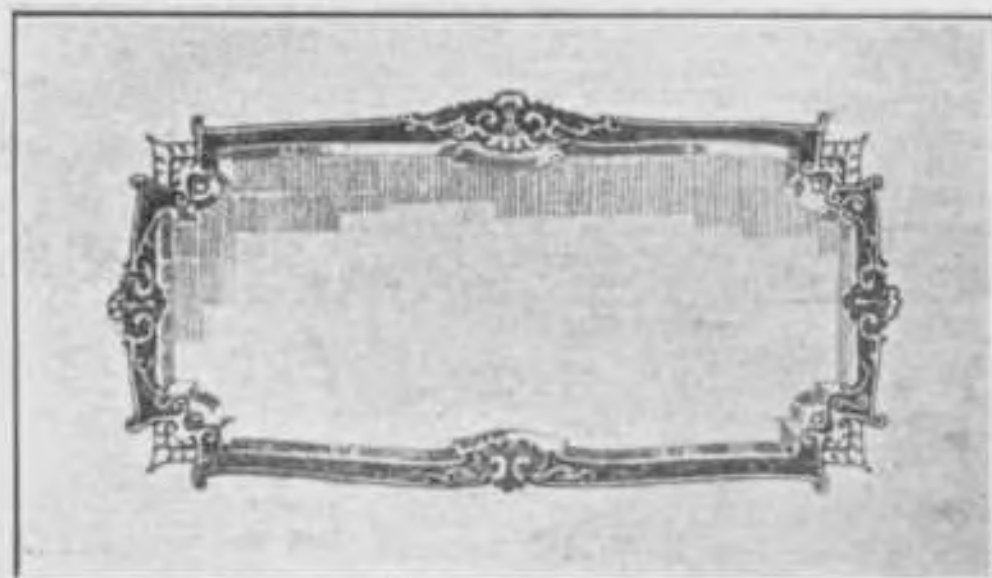
FIG. 25
ONTWERP
GESNEDEN
SPIEGELLIJST

Wij meenen, dat het aantal niet gering is dier personen, die jaren lang in Indië verblijven en toch het schoone van Indië niet opmerken, laat staan de kunst van het volk voelen en verstaan. Ja, er zijn er ook velen, die vrij goed de taal kennen en toch ver van het volk blijven, en bitter weinig van het wezenlijke karakter afweten. Men moet niet vergeten, dat iemand, die de kunst tot zijn ambacht maakt, al verstaat hij ook de taal van het volk niet, met geheel andere oogen de

dingen ziet. En ten slotte is het de gezindheid jegens het volk, waar het op aan komt, indien men tot zijn geest wil doordringen. Ook de kunst is een uiting van den geest van een volk, een taal in tweede instantie, immers haar uitbeeldingsvermogen van gevoelens werkt in bepaalde gevallen nog onmiddellijker dan de taal zelve. Vandaar wordt het gezegd, dat de kunst als idee internationaal is, omdat zij voor een ieder, die zich in deze richting ontwikkeld heeft, verstaanbaar is. Zoodat

FIG. 26.
ONTWERP
SPIEGEL.

iemand met een hoog kunstgevoel ook langs dezen weg de ziel van een vreemd volk kan benaderen.

De eerste stap tot verwezenlijking van deze plannen is de inrichting van de afdeeling Javaansche kunstnijverheid in het Nederlandsche paviljoen op de Brusselsche wereldtentoonstelling, waaraan de heer Cuypers als architect van het Koloniaal Comité verbonden is. Dank zijden steun van de regeering en van zoovele particulieren is men er in geslaagd eenige Inlandsche werksters en ambachtslieden bij elkaar te brengen, die op de tentoonstelling in een expresselijk voor hen gereed gemaakte Indische omgeving proeven van hun kunnen zouden geven. Als geleider en cicerone zou mee vertrekken een ontwikkeld landsman, die liefde voelt voor de nationale kunst. In hun eigenaardige omgeving zouden de Javaansche kunstenaars dagelijks aan het werk te zien zijn, met geen ander doel dan voor dat werk belangstelling te wekken. Hier zouden Europeesche belangstellenden alvast kennis maken met het Inlandsche kunstambacht en zijn schepers, en dat moge hun dan een prikkel

wezen om nader te treden tot de kunst van het verre land.

Een bezoek aan de Indische afdeeling van het Nederlandsche paviljoen schonk ons de overtuiging, dat dit deel van het plan een vólkomen welslagen was. Voor eerst iets over de omgeving. Wat de begunstigers der Inlandsche kunstnijverheid zoo opgetogen doet zijn, is het feit, dat temidden van de levenlooze getuigenissen van het groote werk van Nederland in de koloniën, daar een stuk Indië leefde, waar men een miniatuur industriele maatschappij in haar werk bezig zag. Onder een kleine hal (een pendoppo-achtig geheel, aangepast aan de eischen van de localiteit), door beschotten in afdeeltjes gesplitst, waren de verschillende werksters en werkers ijverig aan den arbeid. Het geheel in een roodbruine toon gehouden zou, ware het eens in een looverachtige omgeving geplaatst, een overweldigenden indruk teweeggebracht hebben, die al de

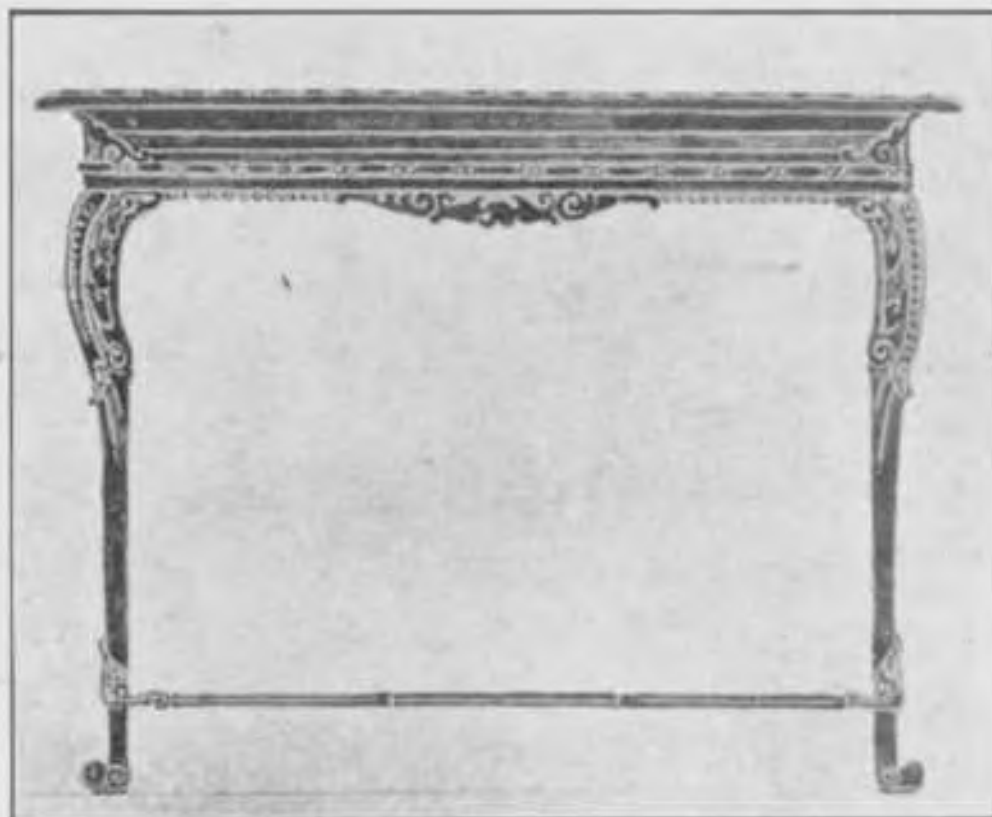

FIG. 27.
ONTWERP
TAFEL.

FIG. 28.
BATIKSTER
UIT DEMAK EN
DJOKJA AAN HET
WERK OP DE
TENTOON-
STELLING.

herinneringen aan Java opwekte! Het was een wel geslaagde phantasie op het motief van een pendoppo. Want ten onrechte meenen sommigen, dat dit gebouwtje een pendoppo moest voorstellen. Het was veeleer een localiteit voor de arbeiders en arbeidsters voor deze gelegenheid in elkaar gephantaseerd, waarbij gebruik werd gemaakt van Javaansche versieringsmotieven. De overdekking reeds, die zoo ingericht was, dat het licht goed naar binnen viel — wat bij een echte pendoppo niet het geval is — deed ons begrijpen, dat hier het practische in de eerste plaats werd beoogd. Bovendien zou het immers geen zin hebben een loods, die zelf binnen een gebouw staat met een dak, dus een beschutting tegen wind en weer, te over-

dekken. En daarom vonden we deze „phantasie” een welgeslaagde proeve van ontwikkeling van of variatie — zoo men wil — op de Javaansche kunst, omdat uit het geheel, niettegenstaande het nieuwe in de constructie, toch het eigenaardige Javaansche karakter te voorschijn trad. Het was voor ons een bewijs, dat de Javaansche kunst wel voor ruimere toepassing, voor ontwikkeling en wijziging vatbaar is. In de pilaren en bassementen b.v. en in de versierde balken, die de pilaren verbinden, hebben wij datgene herkend, wat wij in dezelfde onderdeelen van een Javaansche woning hebben opgemerkt.

In dit gebouwtje nu zagen we de vaklieden in hun afzonderlijke afdeeltjes

FIG. 29.
SUMATRAAN-
SCHE VROUW
AAN HAAR
WEEFSTOEL OP
DE TENTOON-
STELLING

hun kunst demonstreeren. Daar zagen we een vrouw en een man uit Bawean matten vlechten, twee mannen uit Ngawi en uit Batavia hout bewerken, twee uit Tangerang hoeden vlechten, twee vrouwen uit Demak en Djokja batikken en twee Sumatraansche vrouwen weven. Ook als attractie voor het publiek bedoeld, heeft dit gebouwtje met zijn — om het zoo eens uit te drukken — tijdelijke bewoners en bewoonsters machtig veel

succes gehad. Dagelijks kwamen honderden, zoo niet duizenden de Javaansche kolonie bezoeken, en het bleef niet bij vluchtig even opnemen, maar men stelde veel belang in den arbeid en men vertoefde daar steeds eenige oogenblikken om de werkzaamheden gade te slaan en het werk te volgen. Vooral de batik- en houtsnijkunst mochten zich over te weinig belangstelling niet beklagen. Het was voortdurend in die omgeving stampvol. En die belangstelling gold ook de perso-

FIG. 30.
SUMATRAAN-
SCHE WEEFSTER
AAN DEN ARBEID
OP DE TENTOON-
STELLING.

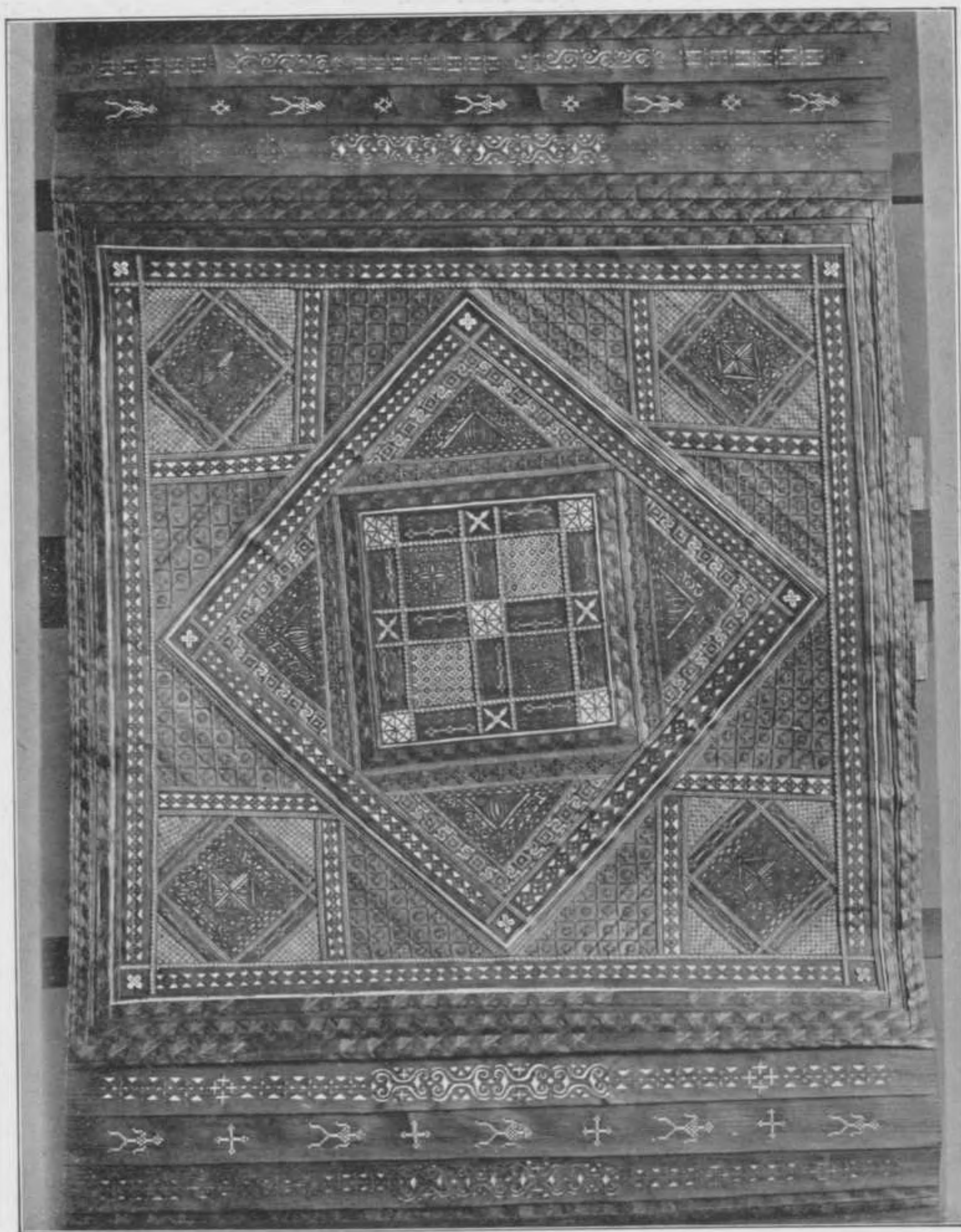

FIG. 31
HOEDEN-
VLECHTERS UIT
TANGGERANG
AAN HET WERK
OP DE TENTOON-
STELLING.

nen zelf. Steeds was de eerste vraag „waar zijn de Javanen?” en wanneer deze nog niet aan het werk waren „hoe laat komen zij?”

Vraagt men naar het resultaat van den arbeid op deze tentoonstelling? Het is in één woord verbazingwekkend. Delieden werkten slechts 3 à 4 uren per dagen het was inderdaad veel en goed, wat zij in enkele maanden afgeleverd hadden. De heer Cuypers heeft al vast met de houtsnijders de proef genomen van de nieuwe methode van werken. Hij gaf den werklieden de grondvormen aan van eenige gongstandaards. Hoe de voorwerpen verder versierd zouden worden, liet hij geheel aan de mensen over. Alleen gaf hij nog enkele aanwijzingen als niet te overdadige versiering enz. En ziet, bin-

nen betrekkelijk korten tijd werden op de tentoonstelling zelf de voorwerpen kant en klaar afgeleverd, terwijl het publiek getuige was van de schepping dezer producten. Het volgende kan vermeld worden als een bewijs van de deugdelijkheid der voorgenomen methode van werken. Te Batavia werd indertijd een kast met gesneden versieringen gemaakt. Naar den smaak van den Europeaan zou deze kast aan den boven-voorkant te overdadig en te zwaar geornamenteerd zijn volgens het eigen plan der Inlandsche houtsnijders. Er zouden namelijk twee lagen van ongeveer hetzelfde versieringsmotief op elkaar geplaatst worden. De heer Cuypers liet één laag ornament wegnemen en de lacunen door de werklieden zelf op hun wijze aanvullen. Nu

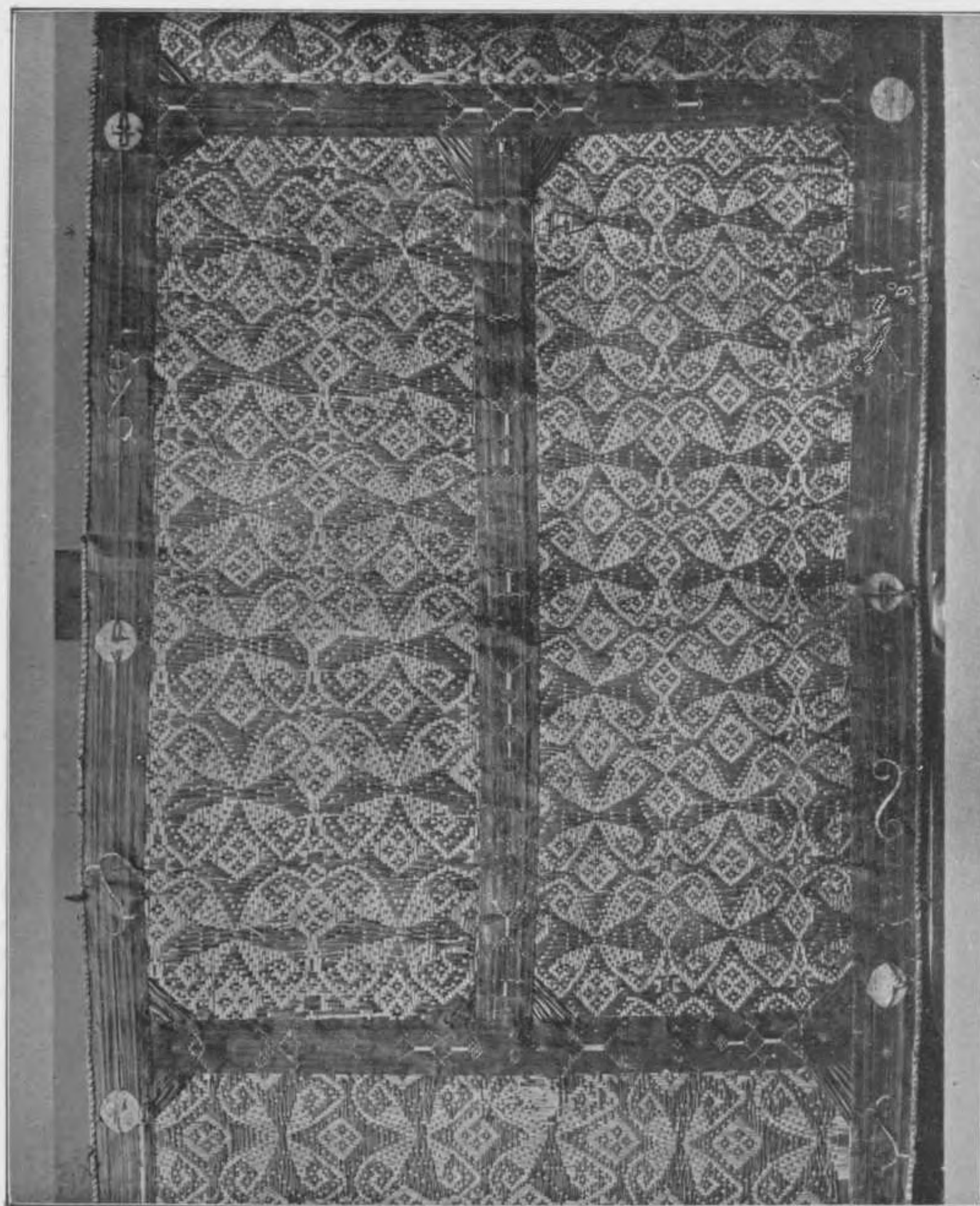

FIG. 32.
MAN EN VROUW
UIT BAWEAN
AAN HET
MATTEN-
VLECHTEN OP
DE TENTOON-
STELLING.

staat deze kast ook onder de „pendoppo” en zij vestigt algemeen de aandacht op zich. Zij wordt veel, veel mooier gevonden dan de kasten van ongeveer dezelfde constructie met overlading van versiering op de bedoelde plaats. Enkele van deze afbeeldingen geven ons ontwerpen te zien van meubelstukken, waarvan dus alleen de vormen dooreen Europeeschen kunstenaar zijn uitgedacht, maar waarvan de versiering en verdere detaillering aan den smaak van den Inlandschen ambachtsman kunnen overgelaten worden. Het treft ons, dat sommige dezer ontwerpen zelfs geheel dezelfde gedaante vertoonen, welke wij bij zeer oude meubelstukken in de woning van een Javaanschen aanzienlijke hebben gezien.

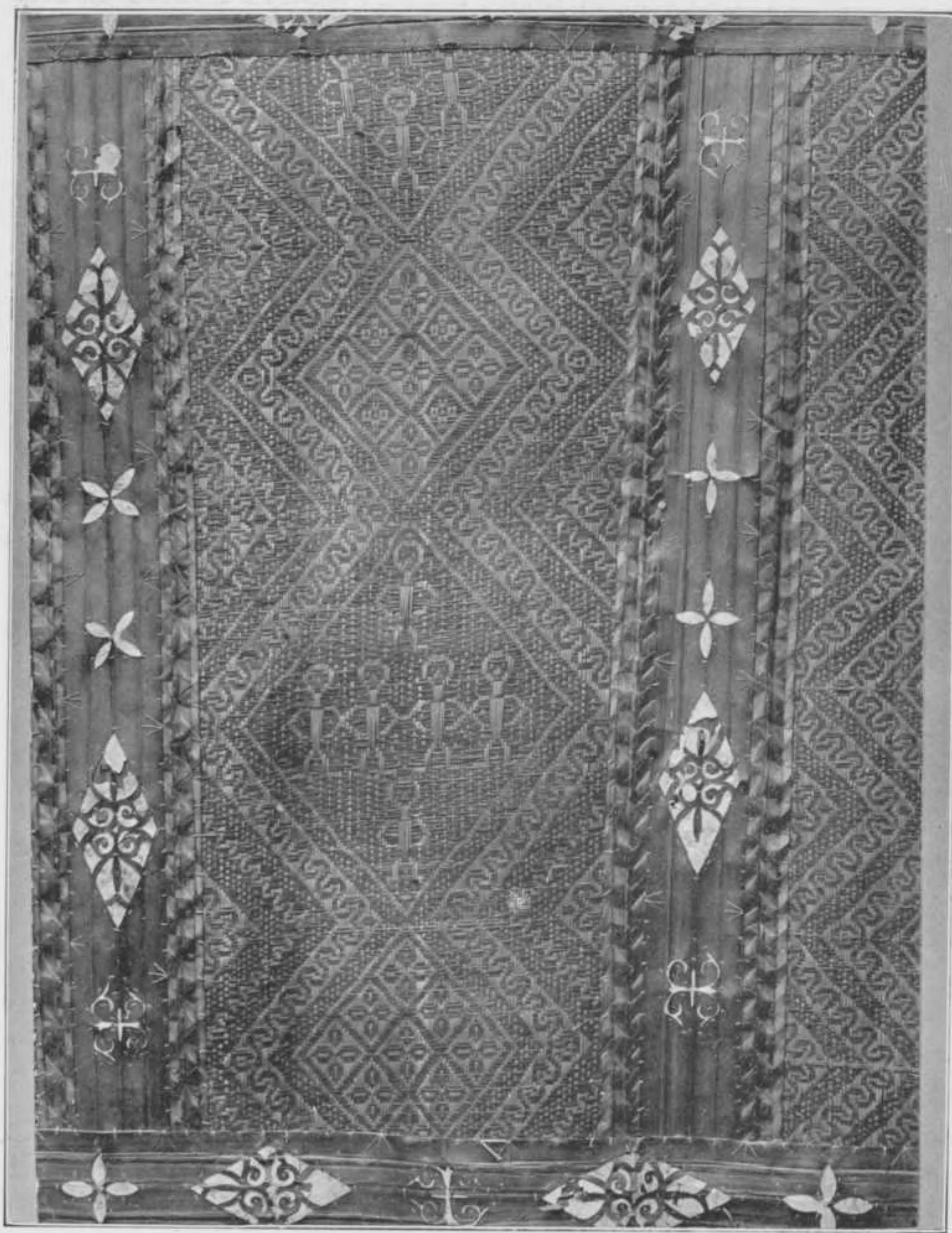
*

*

*

Wij mogen veronderstellen, dat, waar de kleine Javaansche kolonie in Brussel van de zijde van het publiek zooveel belangstelling en bewijzen van sympathie heeft ondervonden, de Nederlandsche of Inlandsche lezer hierin niet bij den vreemdeling wil achterstaan. En daarom volgen hier eenige bijzonderheden omtrent de personen en omtrent hun bevindingen over hun verblijf in Europa.

Hun geleider is des sympathieke en steeds behulpzame Raden Brata di Widjaja, djaksa bij den landraad te Soemedang. Als hoofd van deze zending en als tolk voor het publiek in deze kleine wereld van vreemde dingen en menschen heeft hij zich op uitstekende wijze van zijn taak gekweten. In de tijdelijke woning steeds vriendelijk en zorgvol voor de aan

330

PLAAT LXXI. PRONKMAT VAN
TOBELO, HOOG 1.02, LANG 2.08 METER

zijn hoede toevertrouwde menschen, wachtte hem op de tentoonstelling een vermoeiende arbeid. Hij stelde zich geheel beschikbaar voor het massale publiek, waar dit hulp of voorlichting noodig had. Doch hij deed dit steeds met opgewektheid en ijver zonder zweem van vermoeienis. De schrijver dezer regelen brengt hem hier zijn dank voor de welwillendheid, waarmee hij hem alle mogelijke inlichtingen heeft willen verstrekken.

Gevraagd hoe zij het verblijf in Europa en dezen tijdelijken werkkring vonden, antwoordden de kunstnijveren, dat het een zoowel als het andere voor hun heel aangenaam was.

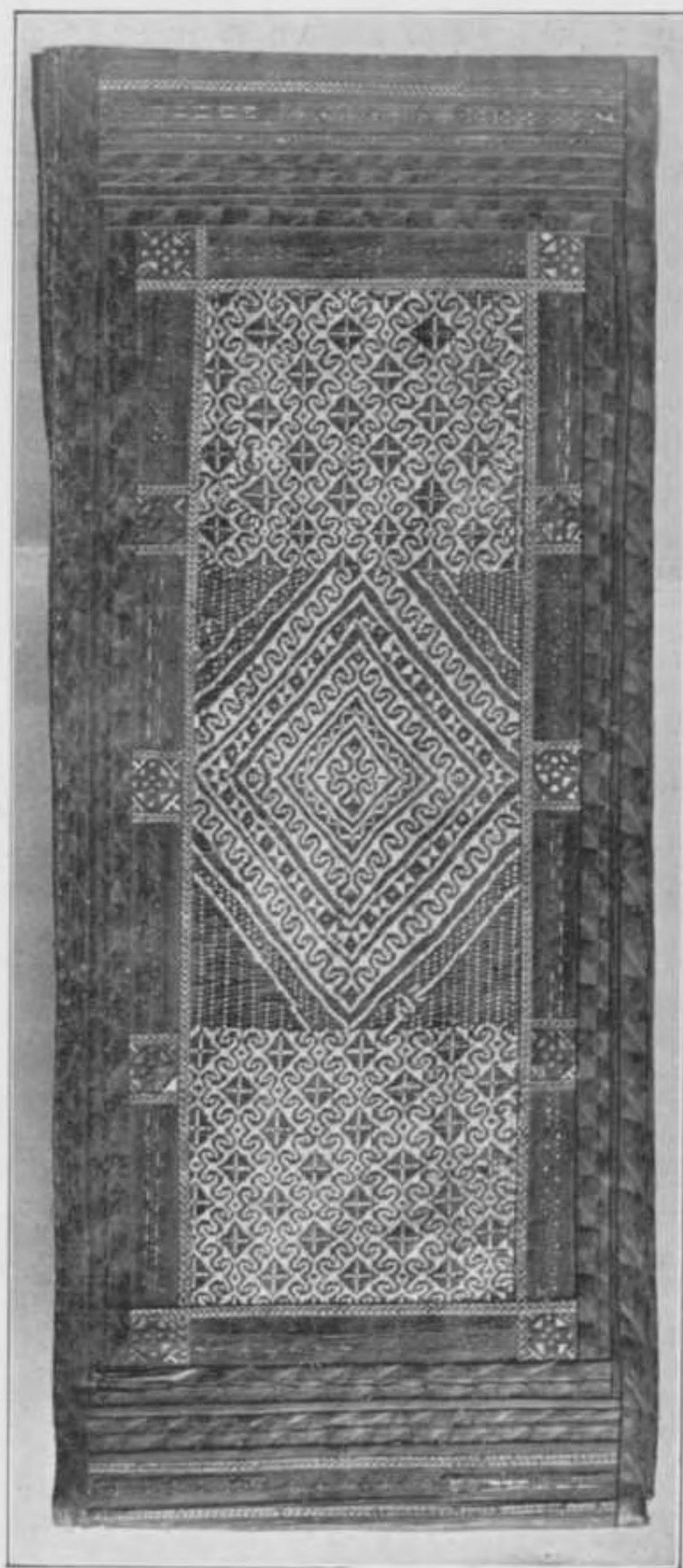
Zij werkten met plezier en de jonge mannen verklaarden zich zelfs bereid om nog langer in Europa te blijven teneinde zich verder te bekwamen, indien zulks verlangd werd. Het was prettig hen te hooren vertellen, hoe zij in hun werk hun best wilden doen om het den menschen naar den zin te maken, die in alle opzichten zoo goed voor hen waren. Want het waren, naar zij zelf verklaarden, de goedheid van de personen, die alles in het werk hebben gesteld om het hun tijdens hun verblijf in het vreemde land zoo aangenaam mogelijk te maken, en de vriendelijkheid van zoovele menschen, welke hen met lust deden werken en niet zoo spoedig naar huis verlangen.

Wij zijn verheugd om hier aan het onderzoek van Raden Brata di Widjaja te kunnen voldoen n.l. om aan den heer en mevrouw van Deventer namens hen allen

openlijk dank te zeggen voor de wijze, waarop zij met de direct voelbare daad van hungenegenheid jegens den Inlander hebben blijk gegeven. Wij voelen ons gedrongen om te verzekeren, dat wij hun vriendelijkheid jegens het Inlandsche gezelschap en de wijze, waarop de heer Mr. C. Th. van Deventer, als voorz. van de Bijz. Comm., en zijn echtgenoot voor het wel dezer lieden hebben gezorgd, niet genoeg kunnen waardeeren. Dit te moeten zeggen is voor ons een aangename plicht. „Zij zijn voor ons als een vader en een moeder” zei een der houtsnijders. Raden Brata di Widjaja acht het voor zich zelf een groot voorrecht met menschen persoonlijk kennis te hebben gemaakt, wien hij van uit de verte reeds achting en eerbied toedroeg. Dit kortstondige, maar zeer leerzame en aan ondervinding zoo rijke verblijf zal voor hem een aansporing zijn om op dit gebied, waar hij zich voor geïnteresseerd heeft, zijn volk van nut te wezen.

Tot welke slotsom komen wij? Deze: dat de uitzending van Inlandsche kunstnijveren naar de Brusselsche tentoonstelling een succes is; dat dit succes getuigt van de levensvatbaarheid der jongste plannen tot verheffing der Inlandsche kunstindustrie; dat het plan, zoo het nog niet in Indië verwezenlijkt kan worden vanwege het vooralsnog ontbreken der Europeesche leiders, in Holland zijn beslag kan krijgen, waarheen een gezelschap Inlanders gelijk nu zou kunnen komen om zich met betrekking tot hun vak in alle opzichten te ontwikkelen. De

FIG. 33
LIGMAT VAN
TOBELO,
TOEGEVOUWEN
HOOG 0.56, BREED
0.23 METER.

oprichting der afdeeling Javaansche
kunstnijverheid op de Brusselsche ten-
toonstelling kan een keerpunt worden

in de geschiedenis en ontwikkeling der
nlandsche kunstindustrie. Men moet
onverwijd de handen in elkaar slaan,
zoowel Inlanders als Nederlanders, want
het is een algemeen Nederlandsch belang,
het welzijn der koloniën, dat gediend
zal worden. Waarom zou Indië op het
gebied van kunstindustrie niet evenveel
kunnen beteekenen als b.v. Japan? Wij
eindigen dan ook met de hoop uit te
spreken, dat steun in allerlei vorm, mo-
reel, geldelijk en daadwerkelijk, ruim
moge toevloeien van allen, die het wel
meen en met het belang der Nederland-
sche koloniën.

NOTO SOEROTO.

FIG. 34.
ZWART EN-WIT-
TEKENING
NAAR JAVAAN-
SCHE WAJANG-
FIGUREN DOOR
J. A. LOEBÈR

KORTE AANTEKENINGEN NOPENS DE OPHEFFING DER KUNSTNIJVERHEID ONDER DE INLANDERS OP JAVA EN MADOERA.

Het staat vast, dat de kunstnijver-
heid van de Inlanders op Java
en Madoera in alle opzichten
steeds achteruitgaat.

Men vindt echter nog overal oude pro-
ducten daarvan, die wat vorm en bewer-
king betreft iets origineels in zich sluiten
en die te oordeelen naar de afwerking en
soliditeit volstrekt geen diletanten-werk
zijn, doch inderdaad de sporen dragen
van serieusen kunstenaarsarbeid. Hier-
uit zou men de conclusie kunnen trekken,
dat, in welken treurigen toestand de te-
genwoordige volkskunstnijverheid ook
verkeeren moge, het niet onmogelijk is
om er verbeteringen in te brengen; het

geldt hier immers niet als eene nieuwig-
heid, waar de Javaan, gelijk algemeen
erkend zoo wars van is, doch slechts als
eene opheffing van hetgeen in den loop
der tijden wellicht door uitwendige oor-
zaken langzamerhand te gronde is ge-
gaan. Het is weliswaar tamelijk lang ge-
leden, dat er onder de Javanen industri-
eelen, goede professioneele goud- en
zilversmeden, wevers, enz. gevonden
werden, doch waar een volk eenmaal be-
wijzen heeft geleverd voor een zeker le-
ven vatbaar te zijn, al mocht het dit eeni-
gen tijd door een of andere omstandig-
heid hebben laten varen, daar moge toch
worden verondersteld, dat er slechts een
kleine stoot noodig zou zijn, om het daar-
toe terug te brengen.

Hoewel het uiteraard niet wenschelijk is
om die kunstnijverheid in al hare oude
vormen te doen herleven, aangezien de
producten daarvan, hetzij dat zij door de

wijziging der mode niet meer indensmaak vallen, hetzij dat de grondstoffen plaats moeten maken voor betere en goedkoopere, moeilijk afzet meer zouden kunnen vinden, moet de richting toch hoofdzakelijk daaraan ontleend worden, dus de aard der bedrijven, de ruimte van het afzetveld als anderszins met inachtname van de eischen des tijds zooveel mogelijk dezelfde blijven.

1° Wat deed de vroegere volksnijverheid hier tot een bloei komen?

2° Door welke oorzaken is deze nu achteruit gegaan?

Het antwoord op de eerste vraag luidt:

„De isolatie van Java, waardoor men genoodzaakt was op dat gebied zelf in de behoefte te voorzien”; en dat op de tweede: „Door de snelle en overvloedige invoering van allerlei artikelen van buiten, welke in den regel veel beter en goedkooper zijn dan de hier gemaakte, waardoor deze door de eerste langzamerhand verdrongen worden.”

Het terugroepen van den ouden toestand is niet alleen onmogelijk, maar ook niet gewenscht, wat geen nadere verklaring behoeft.

Elk bedrijf is ten allen tijde afhankelijk van het afzetgebied, waarin het zich beweegt, hetwelk beheerscht wordt door drie voornamelijk factoren, t.w. het karakter, de koopkracht en de behoefte der afnemers. Zoo lang het zich beperkt tot daar, waar die factoren op een laag peil staan, zal het moeilijk tot hoogere ontwikkeling komen. Zulks is nagenoeg overal op Java het geval.

Wil men dus de volkskunstnijverheid eene verandering ten goede doen ondergaan, dan moet men ze in staat stellen export-producten te leveren en dus in alle opzichten te concurreeren tegen de buitenlandsche nijverheid.

Dit wil echter net zoo goed zeggen als mededingen aan de wereldmarkt.

Om nu hier, waar vruchten van hoogst ontwikkelde industriele bedrijven gevonden worden, de voortbrengselen van kwijnende nijverheid te brengen met het doel deze er eene goede plaats te geven, zal wel onbegonnen werk zijn, aangezien de concurrentie daartegen onmogelijk kan worden volgehouden. Mitsdien zou de Inlandsche kunstnijverheid zich eerst zoo niet in alle dan toch in vele opzichten in de rij der bovenbedoelde bedrijven moeten weten te stellen, alvorens het recht te mogen bedingen in de wereldmarkt opgenomen te worden, hetgeen slechts mogelijk zou zijn door ze in haar geheel te hervormen.

Ze moet niet langer als huisvlijt of nevenbedrijf uitgeoefend worden, zooals het nu het geval is, maar als industrie. Daarvoor zijn echter in de eerste plaats noodig kapitaal en beleidvolle deskundige leiding, want:

1° middels demonstratie of eenvoudige aanwijzingen alleen kan eene dergelijke zaak bezwaarlijk tot stand worden gebracht; de Javaan is er nog te kortzichtig voor;

2° zelfs bekwame ambachtslieden weten, door hunne weinige algemeene ontwikkeling, hunne kundigheden niet op

FIG. 35.
WAJANG-
MAKERS AAN
DEN ARBEID.

eene voordeelige wijze te exploiteeren; 30 men is hier nog al te zeer met den landbouw vervuld, om buiten dat bedrijf een ander als hoofdbedrijf te kunnen of willen uitoefenen.

In verband daarmee beginne men ter bereiking van het beoogde doel met het oprichten van werkplaatsen, waar de nijveren gelegenheid kunnen vinden onder deskundige leiding geregeld en loonend te arbeiden, liefst in bevolkingscentra, waar gewoonlijk vele bekwame werklieden gevonden worden, terwijl door gebrek aan gronden niet allen zich aan den landbouw kunnen wijden, zoo-

als te Batavia, Samarang, Soerabaja, Djokjakarta en Soerakarta.

In den beginne moeten de werklieden vaste loonen hebben, waarbij deze dus niet behoeven af te hangen van hetgeen zij geleverd hebben, want, indien zulks het geval is, zullen zij, voornamelijk door hun weinig begrip van werkverdeeling, niet loonend kunnen werken.

Bedreven werklieden verdienen, wanneer zij geregeld en oordeelkundig arbeiden, in den regel van f 1.— tot f 1.25 daags, zoodat zij dus een maandelijksch salaris van minstens f 30.— moeten genieten.

Voor eene vrouw (batikster b.v.) kan een bedrag van f 10.— per maand voldoende worden geacht.

Het is bekend, hoe moeilijk het is om bestaande nijveren geregeld aan het werk te houden; zoodra zij n.l. gelegenheid vinden om hunne inkomsten uit andere bronnen te trekken, waartoe geen bijzondere inspanning en voortdurende controle noodig zijn, zullen zij het ook niet nalaten, al worden die inkomsten daarvoor wat minder.

Het is daarom wenschelijk, dat die werkplaatsen tevens dienen tot vakscholen voor jonge Inlanders, waar deze zoodanig worden opgeleid, dat zij later geheel zullen opgaan in het door hun gekozen vak. Dit is mogelijk, doordat zij er zeer vroeg mede zullen beginnen en diensten-gevolge niet in de gelegenheid zijn later hun brood met ander werk te verdienen.

Het spreekt van zelf, dat in de vakkennis hoofdzakelijk aanschouwelijk onderwijs wordt gegeven, ofschoon de leeraars niet moeten nalaten nu en dan eene verklaring te geven van hunne verrichtingen. Er moet vooral nadruk worden gelegd op de netheid in alles en op de nauwkeurige afwerking van alle voorwerpen.

In den beginne hebben de leerlingen slechts te zien, wat de leeraars verrichten, daarna moeten zij dezen als knecht dienen, langzamerhand werken zij zelf, doch onder leiding, om zulks ten slotte geheel zelfstandig te doen.

Met het oog op de omstandigheid, dat Inlanders, die den leeftijd hebben bereikt, waarop zij fysiek voor elk soort

handwerk geschikt zijn, in den regel reeds verplicht zijn grootendeels voor eigen levensonderhoud te zorgen, verdient het aanbeveling, dat de leerlingen gedurende hunnen leertijd kleine vaste toelagen krijgen, hetgeen bovendien tot aanmoediging strekt.

Boven is gezegd, dat voor het beoogde doel de producten der Inlandsche kunstnijverheid geschikt moeten worden gemaakt tot export. Hiertoe is Europeesche leiding onontbeerlijk.

Daarvoor neme men een persoon, die volkomen bekend is met de eischen op dat gebied in Europa en bovendien grondige studie heeft gemaakt van de Indische kunst.

Deze persoon zal zeker een salaris van minstens f 500.— per maand moeten hebben.

Wanneer het zoo ver is, dat men genoeg werklieden heeft, die in de gewenschte richting kunnen werken, dan kan die leiding aan eenen ontwikkelden Javaan worden overgegeven.

Een uitgewerkt voorstel omtrent deze zaak moet door een nauwkeurig plaatselijk onderzoek worden voorafgegaan.

Serang, 21 Augustus 1909.

(w. g.) DJAJADININGRAT.

FIG. 36.
BATIKSTERS
AAN HET WERK.

VAN DE INLANDSCHE NIJVEREN OP DE WERELD- TENTOONSTELLING TE BRUSSEL.

De belangstelling van het publiek in den arbeid der Inlandsche nijveren op de wereldtentoonstelling te Brussel werd in den laatsten tijd hoe langer, zoo groter. Het bleef gelukkig niet bij het aanstaren van die voor Westerlingen zoo excentriek gekleede werkers en werksters, en de oppervlakkige beschouwing van hun stille prestaties. Weetgierigen wenschten

dieper door te dringen in de omstandigheden, waaronder de met zoo'n treffende kalmte en bescheidenheid beoefende huisvlijt in den Indischen archipel voorkomt. Zij vroegen allerlei inlichtingen. Er werden bestellingen gedaan, zij 't ook in een tot nog toe gering aantal.

Onwillekeurig vergelijk ik nu het werkzaaltje der Indische afdeeling met een veraanschouwelijking van ongeveer denzelfden aard: de afzonderlijke „exposition du travail à domicile”, wel grootsch en praktisch ingericht in een ruim park aan de grenzen van het tentoonstellings-terrein. Men kan er niet alleen het werk

in diverse stadia nagaan, maar men ziet ook de arbeiderswoningen, het interieur der werkplaatsen, men verneemt het aantal beschikbare werklieden, de arbeidsloonen, enz. uit de aangeplakte gegevens.

„Si elle reproduit des types d'ateliers”, heet 't in een propaganda-circulaire, „si elle expose des procédés de travail et les produits fabriqués, ce n'est pas, comme dans d'autres parties de l'exposition universelle pour montrer la voie à la suivre et les progrès accomplis; c'est simplement pour apprendre au public les conjonctures de la vie journalière de 118.000 travailleurs de la libre et riche Belgique. L'exposition du travail à domicile relève donc de l'économie sociale.”

Zonder te vergeten, dat er nog heel wat ontbreekt aan een georganiseerden arbeid van Inlandsche nijveren, beoog ik met het schrijven van dit opstel, de voorwaarden aan te geven, waaronder de ter tentoonstelling vertoonde arbeid in Indië uitgevoerd wordt, wat wellicht een weinigje kan bijdragen aan de meerdere behartiging van economisch volksbelang. Vooreerst dan de vlechters Katjoel en Leos van het dorp Pasirgadoeng, gelegen op ongeveer 1½ post van het stadje Tangerang (Java), waar een assistent resident gevestigd is. Zij zijn vervaardigers van bamboe hoeden, welke door toedoen van den Europeeschen ondernemer Petitjean, bij de Inlandsche bevolking dier streken meer bekend onder den naam van toewan Perkisong, een artikel voor de wereldmarkt geworden zijn. Met zoo-

veel honderden nijveren in de omgeving van Tangerang leveren zij hun vlechtsels aan den ondernemer, die niet alleen opkooper is, maar den arbeid vervolledigt door toepassing van bleekings- en persprocédès, waardoor het product aan de door afnemers gestelde eischen voldoet. De Tangerangische hoedenmakerijen hebben door deze bemoeienis en de zich uitbreidende handelsrelaties van den opkooper-fabrikant een vrij groote vlucht genomen, en de bevolking geniet er ook inderdaad voordeelen bij. Iedere vlechter werkt bij zich thuis, kan een van een grof gevlochten voering voorzien en bamboe hoed van ongeveer f 1.50 in 7 dagen tijds met kalm arbeiden gereed maken en heeft dus een bijverdiens te van ± f 0.20 per dag, welk bedrag ook dezelfde arbeid van des nijveren echtgenoot opbrengt.

De mimitian, de opzet, wordt begonnen aan den uitersten top van den hoedbol. Zes reepen, elk bestaande uit 3 fijnere reepjes worden in een zeshoek gevlochten, welke, na aantrekking der einden, het sterretje vormt, waarin nieuwe bamboe lintjes worden aangevlochten.

De minder bekwamen koopen in het dorp een paar mimitians of begin-vlechtsels, bestemd voor hoed en voering, voor f 0.25, en zetten dien voor hen aangevangen arbeid voort, totdat het voorwerp geheel gereed is.

Sommigen verkoopen de onafgevlochten hoeden, welke in de werkplaatsen van den ondernemer van de noodige randen worden voorzien.

In ieder geval wordt alleen datgene aan-

PLAAT LXXIII. JAPARASCHE GONGSTANDAARD.

FIG. 37.
WERKPLAATS
VAN DE VEREENI-
GING „OOST EN
WEST”, BATAVIA.

genomen, wat strikt voldoet aan de op de markt geldende eischen, zoodat zonder een bepaald toezicht op den arbeid der nijveren, dezen toch van zelf gewoon geraakt zijn aan de leveringsvoorwaarden ten opzichte van vorm en hoedanigheid van het artikel.

Enkel dit systeem eener praktische nijverheidsbevordering, zoo navolgenswaard, heeft den ondernemer groote winsten bezorgd, zonder dat er nog een richtige arbeidsverdeeling, een bepaalde

contrôle, een samentrekking van arbeiders in een atelier konden plaats hebben. Hoeveel te meer profijt zou de ondernemer dan niet trekken uit de mogelijkheid, om het werk ook onder dergelijke omstandigheden te doen uitvoeren! Nu zou dit uit den aard der zaak nog met veel moeilijkheden gepaard gaan. Eerstens toch zijn de meeste Inlandsche nijveren, zoo ook Katjoel en Leos, analphabeten, die wel hun vaardigheid reeds in prillen jeugd van de ouders geleerd heb-

ben, maar het logische denkvermogen, om praktisch en economisch te arbeiden, missen. Zij blijven het liefst in het dorp, waar ze geboren zijn en zullen hun woning niet zoo licht verlaten, om ergens in een atelier voor goed of voor langen tijd te werken. De vraag naar werkkrachten zou hier dus het aanbod ver overschrijden, en niet dan tegen zeer hooge loonen zou men wellicht de nijveren uit verschillende streken in een centrale werkplaats kunnen samenbrengen. Een goed georganiseerde dienst, die steun verleent bij al, wat de praktische bevordering van de Inlandsche nijverheid en kunstnijverheid betreft en dus ook in dit geval zou kunnen optreden, om de gewenschte inlichtingen te verschaffen en de noodige maatregelen te nemen, is in Indië wel in voorbereiding, doch bestaat nog niet.

Tweedens vereischt het atelier-systeem, toegepast met niet-opgeleide nijveren, een voortdurend toezicht, gelijk dit ook met de Inlandsche ambachtslieden van tegenwoordig nog plaats heeft, terwijl het gemis bij de nijveren van eenige schepingskracht of goed combinatievermogen voor den beheerder wel een bezwaar zal vormen tot het krachtig streven naar uitbreidingen.

Ook daaraan kan worden tegemoet gekomen door aan de meest begaafde Inlandsche jongelieden, die in vele opzichten reeds getoond hebben, talent te bezitten, op speciale scholen en technisch-artistieke opleiding te geven, en aan anderen, die zich wenschen te bekwamen in de meer bescheiden beoefening van

het een of andere deel van nijverheid, de gelegenheid te schenken, hun eerste praktische kennis ter zake op te doen in inrichtingen van huisvlijt-onderwijs.

Het is hier de plaats niet, om daarover in den breedte uit te weiden, genoeg zij 't, aan te geven, dat onder de tegenwoordige omstandigheden de praktische bevordering van Inlandsche nijverheid met succes kan plaats hebben, ook met behoud van huisvlijt-beoefening. Het feit, dat de Tangerangse hoedenvlechterijen zich op deze wijze tot een vast bedrijf ontwikkeld hebben, toont dat m. i. voldoende aan. Natuurlijk is wel gewenscht, dat de ondernemer-opkooper zich vestigt in de onmiddellijke nabijheid der dorpen, waar de verlangde voorwerpen gemaakt worden, maar niet onmogelijk is ook, dat bestellingen in het groot van uit Europa gedaan worden rechtstreeks of met bestuurstusschenkomst aan den Inlander, van wien eenigszins verwacht kan worden, dat hij het noodige zal doen, om het gevraagde aan de gestelde eischen te doen beantwoorden.

Men heeft daardoor meer risico weliswaar, doch het initiatief komt gemakkelijker tot uitvoering.

En nu heeft Katjoel van het dorp Pasirgadoeng der afdeeling Tangerang zich bereid verklaard, om bestellingen in het groot van hoeden op maat aan te nemen en uit te voeren, waarvoor hij op ongeveer dezelfde wijze zou willen optreden als de eigenaar der Europeesche onderneming, met dit verschil nog, dat hij zich met veel minder winsten tevreden zou

FIG 38
HOFWAPEN-
SMEDEN AAN
DEN ARBEID.

stellen, het artikel van een zelfde kwaliteit dus goedkooper van de hand zou doen en met de Europeesche en Chineesche hoedenopkoopters, — want ook dezen hebben zich in Tangerang gevestigd —, zou durven concurreeren, mits hij over een klein aanvangskapitaal kan beschikken. Of deze door een analpha-beet-toekang te Brussel opgedane geestkracht bij gemis aan handelservaring in het bovenomschreven geval een blijvend resultaat zou opleveren, valt nog te be- zien. Toch zijn Katjoel's durf voor de

uitvoering van enorme bestellingen en de door hem uitgesproken zekerheid, om gemakkelijk duizenden hoeden naar ver- langd model in de dorpen van zijn om- geving door landgenooten te doen ver- vaardigen, al heel merkwaardig. En ik maak hiervan opzettelijk melding, omdat het wellicht voor het particuliere initia- tief van nut zou kunnen wezen.

Nog ernstiger is het verlangen van de ter tentoonstelling met zijn vrouw gewerkt hebbende, Baweansche mattenvlechter Kjai Machmoet bin Kjai Abdoerasit, om

op de hoofdplaats Sangkapoera van het eiland Bawean een vaste werkplaats te stichten, waar hij geregeld voor den afzet in Europa zou willen laten arbeiden.

In genoemd deel van Indië staat de matvlechtkunst op een vrij hooge trap van ontwikkeling. Aan de bereiding, de bleeking van het soepele pandanmateriaal wordt veel zorg besteed. Duizenden matten worden reeds uitgevoerd naar alle deelen van den archipel. Wat door Katjoel voor de hoedenvervaardiging gewenscht wordt, bestaat reeds voor de Baweansche mattenvlechterij, immers, er zijn Inlandsche ondernemers, die het artikel van de bevolking opkopen en weder verkoopen, en van wie de op Bawean algemeen bekende Hadji Djama-loedin met het grootste kapitaal werkt. Te Sangkapoera alleen wonen reeds 200 vrouwen, die bekwaam zijn in het mattenvlechten, en minstens 100 van deze nijveren zou Kjai Machmoet bin Kjai Abdoerasit bijeen kunnen krijgen, om als vaste arbeidsters in een bepaald atelier te laten werken naar de te ontvangen orders.

Wat de Baweansche vrouw nu met het bedrijf verdient? Voor een mat van 7 kilan of handpalmen breedte, en bestaande uit een fijn gevlochten bovenlaag en een grovere voering heeft zij respectievelijk noodig 1 oenting of bos pandanmateriaal van *f* 0.50 en 1 bos van *f* 0.20, of totaal 2 bossen van *f* 0.70. Als zij vlug werkt, kan zij zoo'n mat, waarvoor ze een som van *f* 2.50 kan ontvangen, in 4 dagen gereedmaken, zoodat zij per dag een

verdiens te heeft van ongeveer *f* 0.40. Het Baweansche matwerk van het lenige pandan kan nog beter dan het in Europa reeds in gebruik zijnde Japansche van stijvere biez en ge bezigd worden voor loopers, vloerbekleding en lambriseering, en het leent zich daartoe vooral door zijn fraaie patronen. Bezigt men nu — zooals vroeger nooit anders plaats had, — de natuurlijke verfstoffen, — voor geel het sap van de koenir of curcuma, voor rood het sap van de jonge bladeren van den djati of *Tectona grandis*, en voor donkerbruin of zwart een modderbad —, dan verkrijgt men een in zijn motieven en tinten zeer sierlijk vlechtsel, dat uitmuntend voor de bovenaangegeven doeleinden zou kunnen dienen. Genomen proeven hebben bovendien reeds aangetoond, dat de matten in elke gewenschte breedte en in rollen van groote lengte geleverd kunnen worden, terwijl het geen bezwaar is, om voor lambriseeringen de voering weg te laten, en aan het vlechtsel zelfranden in de lengte te maken. Het doorgaande vlechtwerk zou alleen gebruikt moeten worden voor vloerbekleding; de supplementaire tusschensteking, waarmee men eveneens sierlijke patronen weet te vervaardigen, kan behouden blijven voor lambriseeringen. De kwestie, of het Baweansche matwerk op de wereldmarkt zou kunnen concurreren tegen het Japansche, werd met den vlechter Kjai Machmoet en zijn echtgenoot overwogen. Het eerste is wel veel sierlijker, maar ook veel duurder, en door zijn prijzen misschien nog

FIG. 39.
GOUDSMEDEN.

niet geschikt, om in groote hoeveelheden als gebruiksartikel van de hand gezet te kunnen worden.

Maar ook op Bawean maakt elke nijvere het voorwerp van af de veel tijd vereischende materiaalbereiding en den eersten opzet tot de allerlaatste afwerking, zonder dat de hulp van anderen benut wordt. En nu zou Kjai Machmoet een rationeele arbeidsverdeeling in zijn werkplaats willen invoeren tot vorming van specialisten voor de bereiding van de grondstof, specialisten voor de patro-nenvlechting, specialisten voor de ran-

den vervaardiging. Niet alleen wordt daardoor economischer en met minder tijdverlies gewerkt, maar tevens neemt de bedrevenheid van elke nijvere toe.

Uit de twee hierboven omschreven voorbeelden is op te maken, dat door het particuliere initiatief wel iets met de vlechtkunst in den Indischen archipel uit te richten valt, de vlechtkunst, welke op de wereldtentoonstelling van Brussel slechts door 4 nijverenanschouwelijk gemaakt is. Maar er zijn nog vele, even kunstige methoden, sierlijke motieven, goede materiaal-soorten, mooie

vlechtsels in onze koloniën aan te wijzen. Fijner pandanvlechtwerk wordt in vrij groote hoeveelheden gemaakt te Radjapolah in de Preanger Regentschappen. Volgens de eenvoudige omslangeringsmethode vlecht men in Singaparna in hetzelfde gewest manden en doozen van rotan. Van mëndongbies wordt in een gedeelte van Midden-Java gebruik gemaakt voor de vervaardiging van matten en kokers. Op Madoera en in Gresik kent men lontarbladvezels als grondstof. Moentilan levert hoeden van pandan, dat zich door soepelheid en gemakkelijker bleeking beter dan bamboe leent voor de vlechting van lichte hoofddek-sels. Op Sumatra, vooral in het midden-gedeelte en in Atjeh zijn nog tal van nijveren te vinden, bekwaam in het maken van het fijnste à-jour vlechtwerk.

Op Borneo zijn sierlijke mat-motieven bekend. Zuid-Celebes onderscheidt zich bijvoorbeeld door de, volgens de zoo merkwaardige, ingewikkelde omslangeringsmethode gevlochten doozen, en meer in het binnenland van diestreek verstaan de Toradja's de kunst, om hun mandjes te kleuren volgens een typisch uitsparingsprocédé. In de Minahassa zijn aan de meeroevers goede biezensoorten te vinden, die in soliditeit volstrekt niet behoeven onder te doen voor die, welke in Japan gebezigd worden. Het meest Oostelijke deel van den archipel zou in groote hoeveelheden het sierlijke vlechtwerk van lontarbladreepen kunnen leveren.

Ten opzichte hiervan ligt in Neder-

landsch-Indië nog een groot arbeidsveld open.

En ook van de weefkunst vindt men artistieke proeven, waarvan enkele op de wereldtentoonstelling gemaakt zijn door de uit Siloengkang afkomstige vrouwen Baënsah en Sawiah. De laatste beheert met haar echtgenoot Datoek Mangkoeto Sati, haltechef van Siloengkang, een bepaalde werkplaats van 30 weefsters. Afzet van het product, dat voornamelijk bestaat in tafelloopers, buffetkleeden, e. d. heeft voor een groot deel nog plaats in Indië, dat door tijdelijke en permanente tentoonstellingen aan dergelijke, kleine ondernemingen de gelegenheid verschaft de vervaardigde voorwerpen van de hand te doen, terwijl sommige met goud- en zilverdraad doorweven stoffen voor kleeding van de eigen bevolking gebruikt worden. Hier is dus het oorspronkelijke goed gelukkig nog niet geheel vervangen door uit Europa ingevoerde manufacturen.

Degenen, die de Indische afdeeling op de tentoonstelling van Brussel bezocht hebben, zullen zich zeker nog wel herinneren, dat de beide weefsters Baënsah en Sawiah gearbeid hebben aan een weefstoel, welke, hoe eenvoudig ook, toch nog veel minder primitief geheeten kan worden dan het simpele weefgetouw, dat bijna overal elders in Indië gebruikt wordt. De Maleische streken vormen hierin dus een uitzonderingsgeval. Vermoedelijk is het gebruik van den weefstoel van Palembang naar Java overgebracht, waar dit toestel alleen

FIG. 40.
WAPENSMEDEN.

nog maar in het historisch-godsdienstige Ampèl (in de nabijheid van Soerabaja) gebruikt wordt voor de vervaardiging van met goud- of zilverdraad doorweven doeken, welke ongeveer dezelfde motieven hebben als de Palembangsche Songkèts. Ook tot in het meest bewoonde weefcentrum van de Padangsche Bovenlanden, zoo in Siloengkang, Pajakoemboeh en Kotagedang is het gebruik van de weefstoel doorgedrongen.

Vergeleken met het toestel, dat in de „exposition du travail à domicile” op dezelfde tentoonstelling bediend wordt en uit het van weefindustrie drukke Verviers afkomstig is, en zelfs vergeleken bij den handweefstoel, waarmee op het genoemde terrein een arbeider batist weeft, is de „perkakas tenoenan” van Baènsah en Sawiah van een zeer gebrekkige constructie. Minstens 50 worpen met de vliegspoel en aanslagen met de kamlade worden door den Belgischen wever gedaan, eer dat de Siloengkangsche vrouw een enkelen, patroonvormenden inslagdraad in het verband heeft. Maar in het spannen van de schering zal de laatste denkelijk wel spoediger klaar zijn, en dan ook mag men niet vergeten, dat zij een ingewikkeld patroon heeft te maken, terwijl de andere slechts een onversierde gebruikstof weeft en daarom dan ook maar twee ophalers benut.

Wel zou de invoering van het Westersche handweeftoestel met zijn verbeteringen aan te bevelen zijn, zoo het bijvoorbeeld gebruikt kan worden door de Padangsche vereeniging Karadjinan Minangkabau, wier leider Datoek Soetan Maharadja op energieke wijze er naar streeft, om door economisch arbeiden met de als kleedingstof te gebruiken producten van handweefkunst te concurreren tegen de geïmporteerde fabriekswaar. Met de beschikking over twintig zulke toestellen zou hem dat, naar ik er van overtuigd ben, zeker gemakkelijker vallen.

Maar voor de luxe-weefsels met patro-

nen is de gewone Inlandsche weefstoel om verschillende redenen nog zoo verwerpelijk niet.

Er zijn tal van weefproeven, die door patronen-rijkdom uitmuntend voor wand- en meubelbekleeding zouden kunnen dienen, al zou ik maar enkel hebben te wijzen op de resultaten van de ikat of uitsparingstechniek, welke ook in Siloengkang bestaat en doorsommigen op bestelling wordt toegepast. Misschien zijn er nog maar drie of vier vrouwen, die de kunst van het mentjoewai of plaatselijk omwinden en — kleuren der inslagdraden verstaan, en van die vrouwen noem ik Sawiah, die de ikat-tech-

niek ook in haar werkplaats wil invoeren, zoo er slechts vraag is naar een op dusdanige wijze vervaardigd weefsel.

Onder andere omstandigheden zijn de batiksters Bok Gondoprawiro en Bok Tomosoewito gewoon in Indië te werken. De eerste is als batikster bij niemand minder dan Z. H. den Sultan van Jogjakarta in dienst, waarvoor zij een vast salaris van f 5 per maand ontvangt, benevens 5 rijksdaalders voor elke afgeleverde kain pandjang, welke zij in ongeveer 30 dagen af-batikken kan. Opge-merkt dient te worden, dat gewoonlijk blauw- en soja-verven door andere personen wordt gedaan, zoodat ook in dit geval Bok Gondoprawiro met dien specialen arbeid niets te maken heeft.

Behalve haar dienst in den kraton heeft zij haar werk tehuis, waar zij aan het hoofd staat van 25 batiksters, die voor haar de tjanting hanteeren. Gelijk vele andere Vorstenlandsche batiksters heeft Bok Gondo een Chinees als vasten afnemer van het vervaardigde product en staat ze bij dien opkooper in het krijt, hoewel niet zoodanig, dat ze zich onmogelijk aan eenige levering aan denzelfden persoon onttrekken kan. Zij verkeert in vele opzichten van haar bedrijf in gunstige omstandigheden. Zij mag zoowel in den kraton als bij zich thuis patronen combineeren naar eigen opvatting, — ik spreek opzettelijk niet van patronen scheppen, omdat ik niet weet, of zij daartoe bekwaam is —, en niemand is er, die haar dwingt tot absurde nabootsing. Alleen zal zij in het vorstenverblijf uit den

FIG. 41
KRISSEEDEN-
MAKER.

FIG. 42.
HOORN-
BEWERKERS.

aard der zaak zich meer moeten houden aan de traditioneele, zuivere en oorspronkelijke standaardmotieven, en werkt zij fijner en nauwkeuriger dan een van haar ondergeschikten kan doen. Want in den kraton worden slechts de superieure batiks gedragen, terwijl de Chineesche handelaar marktwaar verlangt, doeken van *f* 1.50 per stuk, dat de leidster der werkplaats een zuivere winst van *f* 0.25 opbrengt. Een som van *f* 1.25 per doek ontvangt de werkster, en aannemend, dat deze een kain met kalm arbeiden in 10 dagen gereed kan maken,

verdient zij dus bij Bok Gondo *f* 0.12⁵ per dag.

De andere, ter tentoonstelling aanwezige batikster Bok Tomosoewito is voor een loon van *f* 5.— per maand met vrije kost en inwoning in dienst bij een Inlandsch hoofd, dat haar rustig en kalm werken laat en haar heel schappelijk behandelt. Zoo heeft Bok Tomo reeds tal van doeken afgeleverd, welke niet anders dan uimuntende proeven van batikkunst moeten zijn, omdat ze gedragen worden door en als geschenken dienen voor Inlanders van hoogen adel. Toch, de rijk-

dom van Javaansche batikpatronen is sterk verminderd, en de symbolieke be-teekenis van motief-onderdeelen wordt door de meeste batiksters niet meer be-grepen. Het ontwerpen van het voor ba-tiks te gebruiken vlakornament is een kunst, die juist door haar naïeveteit een zeker, bekorend resultaat oplevert, maar nu nog weinig beoefend wordt. Opsoms zeer gering loon werkend voor den op-kooper, hebben vele batiksters slechts tijd voor het klakkeloos copieeren van motieven, die door foutieve naboot-singen reeds jammerlijk verbasterd zijn. Slechts de weinige nijveren die onder zulke vrij gunstige omstandigheden wer-ken als de beide batiksters van de ten-toonstelling kunnen er aan denken, het oorspronkelijke motief met zeker liefde te behouden en weer te geven. Er is al zooveel ook op dit gebied jammerlijk verloren gegaan, dat het van groot nut geacht kan worden, om de oude patronen op te sporen, en ze voor de bevolking, die ze nog gaarne zou bezitten, in een album vast te leggen.

Beter dan elk ander deel van Inlandsche kunstnijverheid laat zich de batikkunst beoefenen in werkplaatsen, waar de vrouwen dagelijks komen arbeiden.

Ten slotte worde hier iets medegedeeld over de twee houtsnijders der Indische af-deeling: Karto en Badjoeri. Karto heeft het beroep van zijn vader, en Badjoeri op de huisvlijtschool van Ngawi geleerd. Karto is conservatief, maar praktisch bekwaam, handig op-end'-op de Inland-sche toekang, die al van vroegen jeugd

aan houtsnijden en niets dan houtsnijden gedaan heeft, en nu voor f'50.- per maand in dienst is bij de vereeniging „Oost en West" te Batavia.

Zijn eerste werk heeft hij als jongen ver-richt onder toezicht van zijn vader, die bij een Soloschen pangèran was aange-steld, om versieringen te snijden in be-schotten, trommen en gamelan-schragen. De dochters van den overleden regent van Japara hebben hem aangespoord tot het nauwkeurig detaillieren van de hem bekende snijmotieven.

Badjoeri, die lezen en schrijven kan, weet beter te teekenen dan zijn ouderen collega, maar is nog niet zoo bedreven in het hanteeren van de beitels, wat ook verklaarbaar is, daar hij het vak pas drie jaren beoefent. Maar behalve van het houtsnijden, kent hij ook wat van het vlechten, het pottenbakken, de hoorn-bewerking. Voor hem bestaat het per-spectief van nog hoogere ontwikkeling. Ook hij heeft het stellige verlangen te kennen gegeven van over een aanvangs-kapitaal te mogen beschikken, om een eigen werkplaats op te richten en te lei-den. Hij verklaart, zich gemakkelijk an-dere toekangs van zijn landaard te kun-nen toevoegen, en hij wil op coöperatie-ven grondslag de zaak aanvatten, durft dan ook handel drijven in andere proe-ven van Inlandsche nijverheid en kunst-nijverheid, en gevoelt zich bekwaam ge-nough, om een allereenvoudigste boek-houding voor zijn onderneminkje in te voeren.

Uit de interviews, welke ik heel gemoe-

FIG. 43
CISELEUR.

delijk gehouden heb met de Inlanders van de Indische afdeeling heb ik kunnen merken, dat de Brusselsche tentoonstelling den meesten van hen, frissche gedachten heeft ingegeven. Hun wil, om vooruit te komen langs nieuwe wegen, is prettig opgefleurd, en voor de moeilijkheden van een beginuitvoering schijnen zij nu volstrekt niet terugte deinzen. Tot zoover is al wat zij tijdens en door de expositie hebben opgedaan, — niet het minst door de vriendelijke, zeer gewaardeerde tusschenkomst van den heer en mevrouw Mr. C. Th. van Deventer, die hen zoodikwijls door de tentoonstellingslokalen hebben rondgeleid —, van

groot nut geweest op de vorming van inzicht en geestkracht.

Alleen nog het gebrek aan werkkapitaal wordt algemeen nog als een groot bezwaar gevoeld. Euvel, dat hen nu nog zoo afhankelijk maakt van werkgevers en opkoopters. Maar kan op de een of andere wijze eenmaal dat bezwaar worden opgeheven, dan vertrouwen onze Inlanders ten volste op het succes van de met hen besproken maatregelen van klein-industriele vooruitstrevig, en zullen zij in afwachting van de invoering eener bepaalde dienstorganisatie tot bevordering der Inlandsche nijverheid en kunstnijverheid niet nalaten, enkel door de gegeven voorbeelden menigen landgenoot tot navolging aan te moedigen.

J. E. JASPER.

Brussel, St. Gilles 25 September 1910.

SEMARANG, 20 Augustus 1910.
Aan den WelEdelgeboren Heer
ED. CUYPERS te Weltevreden.

Geachte Heer.

Naar aanleiding van ons laatste gesprek, gehouden alhier, over „Indische Kunstnijverheid”, volgde hieronder, in verband met Uwe plannen dienaangaande, het weinige wat ik er tot op heden van weet te zeggen, volledigheidshalve voorafgegaan door een beknopt overzicht over het ontstaan mijner eigene zending en haar verloop tot dusverre.

Bij „Boeatan” dan bestond reeds sedert eenige jaren het plan om deskundigen naar Indië te zenden ter bestudeering der verschillende hier aanwezige nijverheidskunsten, om die vervolgenstot hogere ontwikkeling te brengen door haar een afzetgebied te doen verwerven, op de Europeesche markt met artikelen, daar gewild en gebruikt, doch overigens geheel vervaardigd en versierd op zuiver Indische manieren met dito motieven. Te dien einde koos men als eerste de „Batiknijverheid” en mij vervolgens, om aan die plannen begin van uitvoering te geven. Fondsen waren echter niet voldoende aanwezig, zoodat Mevr. Van Zuylen Tromp, van wie in hoofdzaak ook deze plannen uitgingen zich er voorspande en na verloop van een jaar ongeveer op f 800.— na het door mij geraamde bedrag ad f 3300.— bij elkaar had. Alle deelnemers schonken het geld aan „Boeatan” opdat deze het mij als rentelooze leening kon afstaan voor onbepaalde tijd, om

het na terugbetaling mijnerzijds aan te kunnen wenden voor een ander doel. Verder maakten de meeste schenkers de bepaling, dat ik zou trachten de batiknijverheid als huisvlijt te bevorderen. Ofschoon het niet kunnen spreken van het Javaansch als een groot bezwaar werd aangemerkt, zoo dachten wij dat door het voortteekenen alleen zij wel zouden begrijpen, wat er van hen verlangd werd; was er dan eenmaal een zekere groep werksters met deze methode bekend, dan zou ik op andere plaatsen eveneens te werk gaan.

Allicht was dan ook iemand te vinden, welke de artikelen van hen aankocht en voor de verzending ervan naar Europa zorgde.

Met deze plannen arriveerde ik den 5en Januari 1908 te Batavia, om na een verblijf van 2 maanden naar Djocjakarta af te reizen, waar dan mijn taak zou beginnen. Na aankomst aldaar merkte ik al heel spoedig, dat ik doende als op bovenomschreven wijze, er niet veel van mijne zending terecht zou komen, liet dus alle vooropgezette bepalingen varen en begon ten huize van Mevr. Ter Horst een dertigtal daar aanwezige batikpatronen te copieeren, om na dien met Indisch motief te ontwerpen en deze uit te laten voeren op een reeds bestaand batikatelier. Begin December van hetzelfde jaar had de eerste tentoonstelling er van plaats in „Boeatan”, doch zonder veel succes. Wat nu het gekst van het geval was, overal, waar ik mijne eerste producten te Batavia liet zien vonden ze veel

bijval, terwijl het oordeel van „Boeatan” en eenige desgevraagden beslist ongunstig was. Het was te veel zus en te veel zoo, kortom er deugde niet heel veel aan. In hoofdzaak kante men zich tegen de manier, waarop ik het Indisch motief toepaste, waarbij ik eenigszins tegemoet trachtte te komen aan onze wijze van zien, daarbij ook rekening houdende met het principe om een ding te versieren in verband met zijne bestemming en het vraagstuk in zich zelf tot algeheele oplossing te brengen. Doch „Boeatan” verlangt slechts werk, zooals eene Javaansche vrouw volgens eigen meening zou maken, waarbij dus het zoogenaamde „Typische” opgeld doet, want zoo beweert Mevr. Van Zuylen: „het publiek heeft dat het liefst, terwijl men ook meer waardeering heeft voor hunne oorspronkelijke wijze van versieren.” Ik voor mij echter veronderstel dit: de hogere prijzen, welke ik voor dit werk moest bedingen hier een groote rol speelden veeleer, dan dat ik ’t Europeesch publiek „begrijpen”, en dientengevolge „waardeeren” toeken, van deze naieve figuralisatie, gewend als wij zijn aan een naturalistische en duidelijke voorstelling der dingen. Men kocht vóór deze in „Boeatan” dingen, welke deze of gene belangstellende, zoo hier en daar voor een prikje had laten maken, waarbij lang niet het beste werk gestuurd werd. Men kan zoo iets dan ook blijven beschouwen als een aardigheid en niet als eene ernstige poging om hun kunnen op hooger peil te brengen. Nu kwamen er duurder, doch beter

onderlegde dingen en ziet, ineens deugde het niet en het was niet meer Javaansch. Het is zeker, dat dit werk veel goeds in zich heeft, bovenal waar is en zonder jacht naar effect gemaakt wordt, soms vorstelijk van kleur en in verscheidene gevallen zoo juist opgelost dat het onze bewondering afdwingt, en zeer zeker de strijd aan kan binden tegen veel blufferigs en zinledig lawaaiers, wat ten onzent gemaakt wordt, doch — er kan heusch nog wel wat aan verbeterd worden, vooral als wij het een beteekenende plaats toe willen kennen in onze samenleving, waar dan toch in tegenstelling met deze traditioneele werkers (waarbij de „jongen” zingen als de „ouden”), een veel intenser leven waargenomen wordt, waar elk individu min of meer slagende zich zelf geeft.

Maar nu ten leste het zakelijke gedeelte, waar ik echter weinig van zal kunnen zeggen, daar ik me op dit terrein niet bepaald thuis gevoel. Bevordering van de batik kunst als huisvlijt lijkt mij niet gewenscht, vooral als het werk werkelijk ingang vindt, en dus geregelde aanvoer verzekerd moet kunnen worden. De aangewezen plaats voor het oprichten van batikateliers is Midden-Java. Aan het hoofd komt te staan een Europeesch ontwerper, bijgestaan door eene dame, goed Javaansch sprekend en overigens geheel met het bedrijf bekend. Vervolgens een 60 tal goede werksters, die echter niet zoo spoedig bij elkaar zullen zijn, daar de meesten reeds in dienst bij andere werkgevers aan deze verbonden

zijn, door het hier alles beheerschende voorschot-systeem. Door opleiding en betere voorwaarden te geven zal men er ten slotte wel in slagen genoemd ~~getal~~ bij elkaar te krijgen.

Wordt er nu eene vereeniging gesticht, wier hoofdkantoor in Holland gevestigd, hier hare productie en in Europa haar afzet-organisatie heeft, dan zou men elke nijverheid-afdeulingsleider aan zich kunnen verbinden voor een zeker aantal jaren, tegen een redelijk salaris en b.v. aandeel in de zuivere winst. Ook kan men evenals „Boeatan” rentelooze leeningen verstrekken, waardoor elke candidaat na terugbetaling algeheele vrijheid heeft. Ofschoon men dan naderhand voor het feit komt te staan, dat de vrijgekomen leiders elkaar gaan concurreeren, en een geheel eigendunkelijke richting aan het werk kunnen geven. Overigens, er zullen zich nog genoeg moeilijkheden voordoen; vooral in het begin waar er hier zoovele eigenaardige toestanden zijn, ons Europeanen geheel onbekend, en die men niet, dan na lang verblijf alhier kan overwinnen. Voorzichtigheid

kan dus wel aanbevolen worden, alleen een krachtig goed financieel onderlegde onderneming kan slagen, al zij hier terloops nog even aangehaald dat U, behalve Uw plan nog twee gelijksoortige van ouderen datum en van andere zijde in bewerking zijn, wat ook al min of meer tot concurrentie zal leiden. Doch we zullen er het beste van hopen, daar elke eerlijke poging ten goede het hare bijdraagt tot de ontwikkeling van dit volk en hare kunst.

En hiermede heb ik naar vermogen aan mijne belofte voldaan. Veel is het weliswaar niet, doch allicht heeft U er iets aan, en teeken ik met de beste wenschen voor Uwe plannen na beleefde groeten,

Hoogachtend,

Uwe dw.,

(w. g.) PIET DUCROO.

NOTA BETREFFENDE DE INLANDSCHE KUNST- :: NIJVERHEID. ::

ooropstellende dat een wederopbloei van de indische kunstnijverheid alleen kan bereikt worden door onverwijld invoering van vak-onderwijs voor inlanders, dient allereerst de vraag overwogen, of die invoering door de Regeering, dan wel door het particulier initiatief zal worden ter hand genomen.

Ondergeteekende acht het om verschillende redenen in het belang van de zaak wenschelijk dat de Regeering in deze daadwerkelijk optrede.

Zoo men zich evenwel op het standpunt plaatst dat tot het vereenigen van de beste inlandsche werklieden in één of meer ateliers al dadelijk kan worden overgegaan, in afwachting van de resultaten van door de Regeering op te richten vakscholen, waaruit later goed onderlegde werklieden kunnen voortkomen, dan blijft bij alle verschil van inzicht deze zaak als een onmisbare voorwaarde van welslagen vaststaan: dat de geheele leiding, én van genoemde ateliers, én van het vakonderwijs in de school, in handen moet komen van een der zake kundig

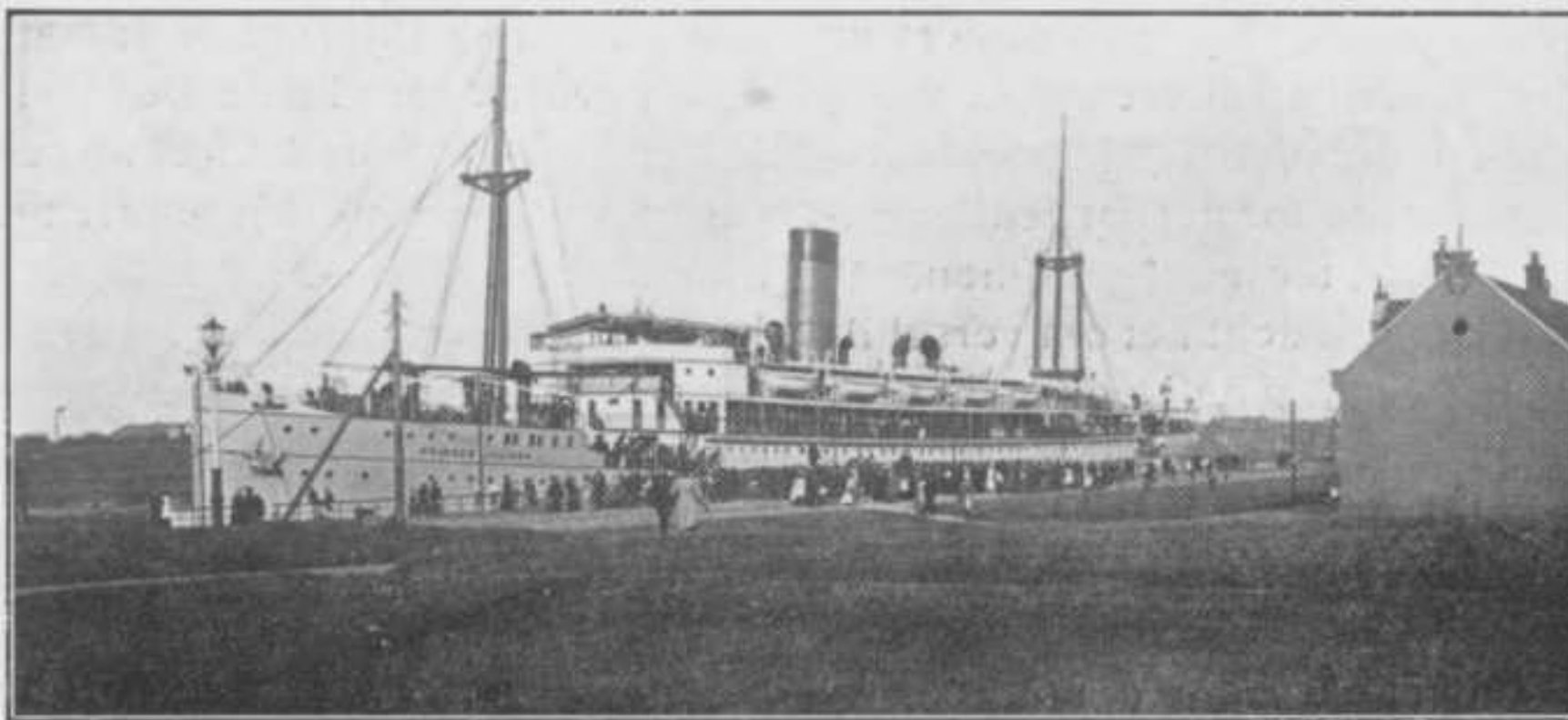
man, die in zich zal moeten vereenigen: grondige kennis van vakonderwijs, artistieken aanleg en organisatorisch talent.

Rekent men voor de kosten van zulk een atelier met personeel jaarlijks ongeveer f 30.000.— te zullen noodig hebben, dan zou wellicht een gedeelte daarvan uit particuliere bijdragen kunnen gevonden worden, terwijl de Regeering één Harer ambtenaren gedurende een tijdsverloop van b.v. twee jaren ter beschikking stelt, ten einde de zaak te leiden. De taak van dien ambtenaar zal het zijn de voortbrengselen der inlandsche werklieden technisch en artistiek te verbeteren, zich in verbinding te stellen met allen die de inlandsche kunstnijverheid kunnen steunen, en maatregelen te treffen om aan het inlandsche product een afzetgebied te verzekeren op de wereldmarkt.

J. Z. VAN DIJCK,
Leeraar.

Samarang (Tjandi) den 14^{en} Aug. 1909.

TERUGKEER VAN DE INLANDSCHE NIJVEREN NAAR HUN VADERLAND
:-: PER S.S. „PRINSES-JULIANA“ OP 1 OCTOBER 1910. :-:

